

FELVIDÉKI MAGYAROK

JELEN – LÉT

2016/III. Elektronikus folyóirat

Készítette a Szövetség a Közös Célokért a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával

A színésznő álmában is színésznő marad

Petréc Annával a Teremtőről, díjakról, az életről

Nem élünk nyelvi jogainkkal

A felvidéki magyarok nyelvi identitása megerősítésre szorul

Nekünk gyerekek kellene!

A zoboralji beiratkozások margójára

Gergely Papp Adrianna: Család nélkül nem megy

Összeegyeztethető a családanyai és a közéleti szerepkör

Molnár Imre: Csoóri Sándor emléke előtt tisztelegve

A határon túli magyarság demográfiai változásai a 21. században

Kard és kereszt Egy volt komáromi katonatiszt Szent Péter trónusán

Egyre magasabb hegycsúcsokat szeretnék megmászni”

Beszélgetés dr. Nagy István
egyetemi docenssel, hegymászóval

Lesz végre igazi változás az egészségügyben?

Csáky Károly: Képek Apátújfalu történetéből

SZENT ISTVÁN
AZ ŐS MAGYARORSZÁG
MŰVÉSZETI EMLÉKE
1868-1928

„Vannak szerepek, amiket sokáig hurcoltam. Az Elektrát és Edward Albee Martháját” (Fotó: Bárány János)

Petréc Anna csaknem ötven éve játszik a világot jelentő deszkákon. 1964-től 1974-ig a Magyar Területi Színház (MATESZ) komáromi társulatának, 1974-től 1977-ig pedig a MATESZ kassai Thália Színpadának színésze volt. Ezt követően három évig elhagyta a pályát, majd 1980-tól 1990-ig újra a MATESZ tagja lett, és 1990-től a MATESZ jogutódja, a Komáromi Jókai Színház színésze, egészen nyugdíjba vonulásáig. Közben többször vendégszerepelt a kassai Thália Színházban. 2000-ben egyik alapítója volt a Teátrum színházi polgári társulásnak, majd a Boráros Imre Színháznak, ahol az elmúlt másfél évtized alatt több szerepet alakított.

A színésznő álmában is színésznő marad

Petréc Annával a Teremtőről, díjakról, az életről

Három elismerést kapott az idén Petréc Anna színművésznő. Mégis azt mondja, a negyedik a legfontosabb: hogy megérhette a hetvenedik születésnapját. Beszélgettünk virágos erkélyről, Boráros Imre színművészcéről, akivel ötven éve vannak együtt, fiukról, Boráros Henrik díslettervezőről, akinek megengedték, hogy maga válassza ki az útját. És persze, színházi szerepekről is.

A napokban hunyt el Edward Albee amerikai drámaíró. Hallotta?

– Szomorúvá tett. Megcsinálta, ami neki rendeltetett. A nem félünk a farkastól Marthája

annak idején nagyon nehéz szerep volt, de hatalmas boldogságot adott. Szakmai elismerés járt érte, a legtöbb előadás után jó érzéssel könyveltem el az öltözőben, hogy ma este is sikerült.

Arra emlékszem, hogy egy zongora fedelén is játszott, és volt ott egy hatalmas pohár. Mindig attól tartottam, ahányszor az előadást néztem, hogy a pohár egyszer majd leesik és összetörik. Nem esett le soha?

– Nem. Én meg attól féltem, hogy a vidéki előadásokon felborul a zongora. Volt úgy, hogy megbillent, és meg kellett tartanom. A zongora belseje üres volt, könnyebb, mint egy fotel. Nem egyszer életveszélyesen billegett. A műszakosok készen álltak a takarásban, hogy elkapjanak, ha kell, de egyszer sem került erre sor.

Az idei évben örömből jutott elég. Három elismerést is kapott. A Teremtőtől pedig egy negyedik. Hogy megérte a hetvenedik születésnapját.

– Ez volt a legnagyobb díj. Ha a Teremtő nem adja, hogy február tizenegyedikén hetven éves lehessen, ezek a díjak kimaradtak voltak az életemből. Jólesett, hogy vannak, akik észrevették, mindig igyekeztem tisztességgel tenni a dolgom, leraktam az asztalra a magam ötfilléreseit, és ahogy mondani szoktam, egész szép kupac lett.

„Az életem nagy részét a színházban éltem le”

„Egy-egy problémás helyzetben sokszor elbeszélgetek az égiekkel, angyalokkal, a Teremtővel, Szűz Máriával, akik mindenkit segítenek, ha odafigyel rájuk”

Áprilisban a polgármesteri díjat vehette át.

– Örsújfalun születtem, de Komáromban éltem le az életemet. Bárhová mentünk Boráros Imrével, lehattunk Amerikában, Ausztráliában, a hazajövetel mindig boldogsággal töltött el. Ötven éve vagyunk együtt. A díjaiban benne van ez az ötven év. Imrében erősebb a színház eszméletlen szeretete, bennem a családszeretet volt mindig nagyobb. Most már, hogy a fiunk Csehországban él a családjával, a színház a gyermekünk, mellyel naponta találkozunk, és amihez ragaszkodunk, ahogy Komáromhoz

*A Lovagkeresztet az életműdíjammak tartom
(Fotó: Dunajszky Éva)*

is, melynek vittük a jó hírét a világba. Amerikában írták le egy műsorunk után, hogy „Komárom meghódítja New Yorkot”. Többször feltették a kérdést odakint: nem akartok itt maradni? Azt válaszoltuk, nem, mert Komárom az otthonunk. Keszűségével, hiányosságaival, de a boldogságával együtt.

Lakásuk jól látható a lakótelepen, ahol élnek. Olyan virágos erkélye nincs ott senkinek!

– Ez a három négyzetméter az élettér.

Olyan, mint egy mennyország. Kívül és belül virág. És az az illat! Nem érzem annyira a panelbe zártságot. Fiatalkorunkban nem volt különösebb igényünk, hogy házban, villában lakjunk, mert szinte csak aludni jártunk haza. Örültünk, hogy azt a kevés időt a családdal, a fiunkkal töltöttük, és utána mentünk játszani; hajnaltól hajnalig a színházban voltunk. Negyven éve élünk abban a lakásban. Még a szocializmus vívmánya, és mi ápoljuk. Milyen boldogok voltunk, amikor bekerültünk egy nyolcvan négyzetméteres lakásba! Fiatalon sokat jelentett, azután otthelytettük magunkat.

Az Örökös Tagság a Komáromi Jókai Színház megbecsülését fejezi ki.

– Ez az egy díj az, amelyről azt gondolom, és ne tűnjék nagyképűségnek, hogy jár nekem. Az életem nagy részét a színházban éltem le. A szerepeken kívül, egyéb feladatokat is vállaltam. A forradalom alatt főszervezője voltam az erdélyieknek való gyűjtésnek, tizennyolc kamiont indítottunk. Mondta is Henrik fiunk, „Lehet, hogy az erdélyiek nem halnak majd éhen szenteste, de mi biztosan”. Mindig fontos volt számomra a közösség. Szomorúan látom, de lehet, hogy csak mi érezzük így, hogy a mostani fiatalokban gyengébb a közösség iránti igény. Számunkra család volt a színház. Alig vártuk, hogy véget érjen a nyári színházi szünet, és ismét találkozhassunk.

Visszahozható a komáromi Magyar Területi Színház aranykora?

Csáky Pálékkal, Boráros Imre társaságában.

Jelenet a Hit és hűség előadásából

– Talán már nem, bár minden érá-
nak van aranykora. A sorsnak köszö-
nöm, hogy egy olyan időszakban vehet-
tem részt a színház munkájában, amikor
remek előadások születtek, és nagyon
szeretett bennünket a közönség. Úton-
útfélen megszólítottak az emberek, há-
lásak voltak. Annak ellenére, hogy ren-
geteg kommunista előírásnak kellett
megfelelni. A rendezők azonban a köte-
lező darabokat is úgy vitték színre, hogy
emberi dolgokról, és ne az ideológiáról
szóljanak.

*A harmadik díjat, a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét a magyar állam adta. Magyarorszá-
gon korábban is figyelt a MATESZ-ra, a felvidéki színészekre?*

– A változások előtt ez nem történhetett volna meg. Azok között voltam, akik elsőként szer-
vezték a sztrájkokat akkor, amikor az még kirúgással, vagy börtönnel járhatott volna. A kollégák
azzal poénkodtak, milyen befőttes szeretek, ha meglátogatnak a börtönben, a telefonunkat ki-
kapcsolták. A nyitott fül, agy vagy szív meghallja, mikor van itt az idő, amikor lépni kell. Belső
érzés mondatta akkor velem nyolcvankilencben, hogy segíteni kell, hogy valami jobb felé moz-
duljon a világ. Persze, nem állítom, hogy így képzeltük el. A Lovagkeresztet az életműdíjammak
tartom.

A belső érzések sokszor segítették?

– Egy-egy problémás helyzetben sokszor elbeszélgetek az égiekkel, angyalokkal, a Teremtő-
vel, Szűz Máriával, akik mindenkit segítenek, ha odafigyel rájuk. Mindig a bölcsőbb megoldást
küldik az embernek. Ha gyakran figye-
lünk, automatikusan rátérünk az útra,
amit a fentiek terveztek nekünk.

Szerepeket hordozott magával?

– Vannak szerepek, amiket sokáig
hurcoltam. Az Elektrát és Edward Albee
Martháját. Őket nem lehetett letenni,
mint egy táskát.

*Most hány előadásban van jelen
Boráros Imrével, a Boráros Imre Színház-*

Az Egyesült Államokban

ban?

– Valamennyiben, ketten visszük a színházat; akár a nézőtéren ülő figyélőként, akár aktívan a színpadon, együtt cipeljük a terhet. Mind a négy előadásban benne vagyok. Hol az anyját, hol a lányát, hol a párját játszom.

Úgy tudom, a Hit és hűség, melyet Csáky Pál önöknek írt és ajánlott, ötvenedik előadását Prágában tartották. Évek óta Prágában élő fiuk, Boráros Henrik Ausztráliában díszlettervező ott volt?

– Nem tudott eljönni, mert díszlet- és jelmezátadásuk volt a Prágai Nemzeti Színházban, a Shakespeare Fesztiválon. Henrik tervezte a Szentivánéji álom díszleteit, felesége, Linda a jelmezeket. Sajnos, nem láttuk az előadást, csak a kritikát olvastuk, mely szerint a produkció az évad legjobb előadása lett. Azután egy londoni színházi szaklapban is írtak Henrikről.

Gondolta volna, amikor ott játszott a hetedik emeleti lakásuk gyermekszobájában, hogy egyszer Cseh Oroszlán-díjas díszlettervező, reklámfilmrendező lesz Prágában?

– Nem volt más választása. Sosem vittük be a színházba a fiunkat, nem akartuk, hogy az öltözőben nőjön fel. Abban segítettük, hogy hagytuk a saját útját járni. Ötéves korában történelmi kosztümöket ragasztott gumifigurákra, városokat épített cipős dobozokba. Nem tudtunk már merre lépni a gyermekszobában.

Lilla és Tina, a két unokájuk színházi gyermekek?

– A két esztendő Tina született bohóc. A hat éves Lillát annyira elvarázsolta a színház, hogy szomorúan nézzük, mi lesz ennek a vége. A nyáron voltunk közösen egy félig színházi, félig bábszínházi előadáson. Hatvan gyermek zajongott körülötte, jöttek-mentek, sütötte a fejét a Nap, azt hittük, napszúrást kap, mégis elbűvölve ült, és bámulta a színpadot. Sajnos, „színházzal fertőzöttek” született. Mert nagyon kemény szakma ez.

Egy jó színésznő élete végéig színésznő marad?

– Minden színésznő élete végéig színésznő marad. Olyan tulajdonságokkal rendelkezik az ember, és ez a férfiakra ugyanígy igaz, melyek arra predesztinálják, hogy színpadra menjen. Sok mindent ki lehet nőni, de ezt nem. A színész, akkor is színész, ha megy az utcán, vagy beül egy borozó teraszára egy újságíróval beszélgetni. A gondolatai mindig alkotásra sarkallják. A színésznő álmában is színésznő marad.

Bárány János

Nem élünk nyelvi jogainkkal

A felvidéki magyarok nyelvi identitása megerősítésre szorul

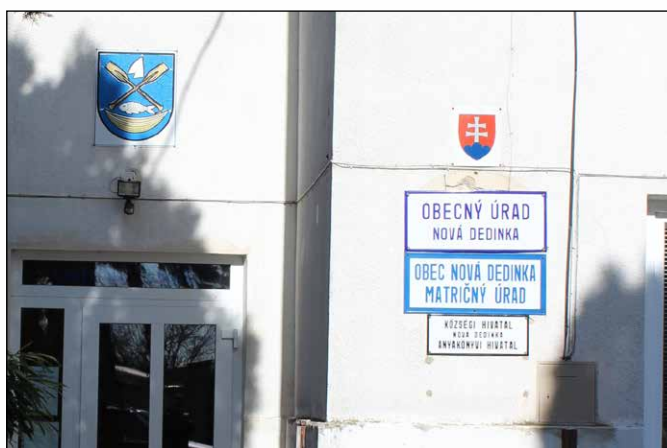
A huszadik század végén a felvidéki magyarság a fennmaradását segítő törvények meghozataláért küzdött. A nemzeti kisebbségek jogairól, nyelvhasználati szokásairól szóló rendelkezések ugyan megszülettek, de a magyar nyelv használata a hivatali érintkezésben a mai napig háttérbe szorul. Ezt a tényt támasztja alá több felmérés, kutatás, tanulmány.

Civil szervezetek, aktivisták, szakemberek hívták fel a figyelmet arra, hogy a meglévő jogainkkal élni kellene, mégsem történt előrelépés. A figyelemfelkeltő akciók nem értek célzt. Kérdéses, mit lehetne tenni, hogy a szlovákiai magyarok nyelvhasználati és nyelvi tudata megerősödjön. A gond abból ered, hogy a felvidékiek nem ismerik azokat a jogokat, amelyekkel élhetnének, azt még kevésbé tudják, hogy az önkormányzatoknak kötelességük tájékoztatást adni a kisebbség nyelvén. A korábbi évek gyakorlatát követve a magyart igyekeznek konyhanyelvvé degradálni, és ha mi nem próbálunk meg érvényt szerezni a törvénynek, nehéz lesz ebből a skatulyából kitörni. Tehát a megoldás mindannyiunk felelőssége.

Amit a törvény előír

A nemzeti kisebbségek nyelvének használatát szabályozó 184/1999-es törvény értelmében: „Ha a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó, adott településen állandó lakhellyel rendelkező állampolgárai két egymást követő népszámlálás adatai alapján a település lakosságának legalább 15%-át alkotják, e községben a hivatali érintkezés során joguk van a kisebbségi nyelvet használni.”

A fent idézett törvény 5. a) §-a értelmében a település a hivatali hirdetőtáblán, a község weboldalán és az időszaki kiadványokban megjelent fontos információkat az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is közzéteszi. Az önkormányzatok kötelesek a település önkormányzati szerveinek jogköreit a kisebbség nyelvén, esetünkben magyarul is feltüntetni. A jogszabályokat, utasításokat, útmutatókat, értelmező rendelkezések áttekintését, amelyek a természetes személyek és jogi személyek községhez fűződő jogait és kötelességeit szabályozzák, úgyszintén kötelező közölni a nem-

zetiségi kisebbségek nyelvén. Ugyancsak tudatni kell az információszerzés lehetőségének helyét, idejét és módját, továbbá tájékoztatást arról, hogy a természetes személyek és jogi személyek hol nyújthatnak be kérelmet, javaslatot, indítványt, panaszt vagy más beadványt, valamint annak az eljárásnak a leírását, amelyet a községnek be kell tartania minden kérelem, javaslat és más beadvány intézése során, beleértve a betartandó határidőket is. Az önkormányzatok kötelesek informálni a kisebbség nyelvén a község által beszedendő eljárási illetékek díjszabásáról, és az információkhoz való hozzáférés biztosítása után járó térítési illetékek díjszabásáról, valamint a közösségi eszközökkel való gazdálkodással és a község vagyonával való rendelkezéssel kapcsolatos információkról.

Az 5. a) § értelmében tehát az önkormányzatoknak minden közérdekű információt közzé kell tenniük a nemzetiségek nyelvén is. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a jogszabályt a hivatalok nem tartják be. A Szlovák Köztársaság Kormányhivatala több alkalommal készített már felmérést arról, hogy az önkormányzatok mennyire képesek a fenti kötelezettségnek eleget tenni. A legutóbbi felmérés eredményeire még várni kell, de nagy előrelépést a nyelvhasználati kérdések terén nem várhatunk. A 184/1999-es törvény arra kötelezi a kormányhivatalt, hogy két évente készítsen jelentést a kisebbségek helyzetéről. Ezek a jelentések az önkormányzatok által visszaküldött kérdőívek alapján készülnek, ezért a kisebbségek tényleges helyzetéről vajmi keveset tudunk meg belőle, hacsak azt nem, hogy a nyelvhasználati törvény által előírt kötelezettségeket nem tartják be, tehát sérülnek a nemzeti kisebbségek nyelvi jogai.

A gyakorlat

A 184/1999-es törvény értelmében 512 településen használhatják a magyar nyelvet a szlovák mellett, a kormányhivatal kérdőívét csak 450 település küldte vissza. Tizenhét kérdéskört vizsgáltak meg, az egyik a helységnévtáblák megléte volt, ebből kiderült, hogy csupán a községek és városok 94 százalékának nevét jelölik magyar nyelven azokból a településekből, ahol az utolsó népszámlálási adatok szerint legalább 15 százaléknyi volt a magyarok részaránya. Még rosszabb a helyzet a középületek esetében, ugyanis csupán 279 településen van magyar megjelölése az összes középületnek, a közterületek esetében 92 településen tüntetik fel az összes utcát és teret magyar nyelvű táblával is, s ez az érintett önkormányzatoknak csak a 21 százaléka.

A hivatalnokoknak nem kötelességük ismerni a nemzeti kisebbség nyelvét, az érintett településeknek összesen 4246 alkalmazottja van, akiknek 77 százaléka lenne képes szóban és írásban is kommunikálni a magyar ügyfelekkel. Ez a hivatalokra lebontva azt jelenti, hogy a magyarok

által lakott települések 96 százalékában a polgárok magyar nyelven is intézhetik hivatalos ügyeiket. Ennek ellenére csak az önkormányzatok 51 százaléka rendelkezik magyar nyelvű hivatalos iratokkal. A hivatalok hét beadványra reagáltak magyar nyelven, igaz a jelentés nem tér ki arra, hány kérelem érkezett be a kisebbség nyelvén. Mindenesre ez a szám nagyon is elenyésző, hi-

szen a jelentés szerint 512 településen van jogunk magyar beadványokat benyújtani, amelyre a hivatalnak magyarul kellene választ adnia.

Az anyakönyvi hivatalok rendelkeznek két-nyelvű nyomtatványokkal, azaz a születési, halotti és házassági anyakönyvi kivonatok kikérhetők két nyelven. Gond van azonban ezek kitöltésével, ugyanis az anyakönyvi nyomtatványokat kitöltő adminisztrációs program csak szlovákul írja be az adatokat, azaz az anyakönyvek kétnyelvűsítése nem megoldott.

A 2014-es jelentés szerint a kisebbségi nyelvhasználati törvény be nem tartása miatt még senki nem tett panaszt, pedig a fentiek értelmében világosan kitűnik, hogy nem tartják be a jogszabályt. De mi, polgárok sem élünk nyelvi jogainkkal.

A fenti adatokat támasztja alá a Pro Civis Polgári Társulás felmérése is, mely a települések honlapjait vizsgálta. Meg kell még jegyeznünk, hogy a 2014-es kormányhivatali jelentés szerint a települések csupán 5 százaléka fordította le magyarra az általános érvényű helyi rendeleteket, amelyet szintén kötelező feladatként határoz meg az 544/1999-es törvény.

„Mindjárt az elején szükséges konstatálnunk, hogy felmérésünk eredménye több mint kiábrándító! A magyarul a dél-szlovákiai települések polgármesterei, önkormányzatai sok esetben nem tartják fontosnak az anyanyelven történő tájékoztatást. Teszik ezt az olyan típusú tájékoztatási kötelezettségek esetében is, amikor nem csak joguk, de kifejezetten kötelességük lenne az anyanyelven, tehát magyarul történő tájékoztatás.” – olvasható a Pro Civis jelentésében.

A Pro Civis Polgári Társulás felmérése szerint 512 olyan település van, ahol a magyarok aránya eléri a 15 százalékot, ebből csupán 490-nek van saját honlapja. Az alapvető információk a települések honlapjain még szlovák nyelven sem jelennek mindenütt, de magyarul csak 208 honlapon tájékozódhatnak a polgárok. Még szomorúbb a helyzet a közérdekű információk tekintetében, összesen 97 település honlapján találjuk meg magyar fordításban a közérdekű információkat. A kérvénymintákat 178 település töltötte fel szlovákul a weboldalára, ám magyarul csak 14. Az önkormányzati rendeleteket magyarul csak nyolc honlapon találták meg a Pro Civis munkatársai.

A Pro Civis negatív jelenségnek tekinti, hogy a települések önkormányzatai nem veszik figyelembe a törvényi szabályozásokat. Ennek következtében „magyar nyelvű kérvényminták például az egész országban mindössze hat település honlapján állnak a magyar ajkú polgárok rendelkezésére: Izsán, Naszvadon, Marcelházán, Dunamocson, Alistálban és Csallóközcsütörtökben.”

Mit lehetne tenni? Bátran használni a magyar nyelvet a hivatali érintkezésben is. A fenti adatok ugyanis rámutatnak, hogy a települések nagy részén van lehetőség anyanyelvünk használatára, akár írásos formában is. Amennyiben a hivatal alkalmazottai nem beszélik a magyar nyelvet, biztosítaniuk kell az anyanyelvi kommunikációhoz való jogot. Ezt azonban nekünk, magyaroknak kell akarnunk.

Neszméri Tünde

Nekünk gyerekek kellenek!

Valami megmagyarázhatatlan fájdalom mindig belém nyilall, ahányszor csak elmegyek volt iskolám épülete mellett. Az idén szeptember óta üres. Nem hallatszik már ki onnét vidám gyermekzsivaj. Az udvara is árva lett, a fűben – gyermekek helyett – cirmosok hancúroznak...

Pedig több száz kisdíák tanulta itt a betűvetést, az osztást-szorozást. Több tucat diplomás került ki a falai közül. Ebben a csöppnyi kis faluban az iskola – a templom mellett – a legfőbb kincset jelentette. Nemrég teljes felújításon esett át, megszépült – belül és kívül egyaránt. Hiába. A rendszerváltozást követően, szépen fokozatosan elfogytak a gyerekek. Hozzánk is elért az európai trend...

Az utóbbi hónapokban számtalan írást lehetett olvasni iskoláink bizonytalan jövőjével kapcsolatban. Okos gondolatokat arról, hogy jó és színvonalas oktatási intézményekre van szükség és persze rátermett, szakmájukat magas fokon űző, a gyermekeket szerető pedagógusokra. Ez mind szép és jó, ezzel csak egyet lehet érteni, de a legfontosabbról mintha alig esne szó. Nekünk gyerekek kellenek!

Az iskola csak egy épület, csak egy ház. Lakók, vagyis gyermekek nélkül nem ér semmit. Ha nincsenek nebulók, nincs szükség pedagógusokra sem. Ezért a fiatalokra, a jövődöbeli szülőkre kellene most inkább a figyelmünket fordítani. Persze, nem elég őket arra buzdítani, hogy vállaljanak két-három, esetleg még több gyermeket, s a család legyen számukra az igazi karrier. Ennél sokkal több kell. Lehetőségek, előnyös lakásvásárlási megoldások, részmunkaidő és még sorolhatnánk. A lényeg, hogy a fiatalok önként és örömmel tervezzék meg jövődö családjukat, és viszonylagos anyagi biztonságban nevelhessék gyermekeiket.

Azért írom e sorokat, mert nemcsak a szülőfalumban szűnt meg szeptembertől a kisiskola, hanem a szomszédos településen is. Egy harmadikban pedig leépítették a felső tagozatot – mellesleg ide jártam jómagam is – nagy lépést téve ezzel a bezárás felé... Jól tudom, hogy ezekben a falvakban a polgármesterek, az önkormányzattal karöltve, erejükhöz mérten mindent megtettek, hogy megtartsák az iskolát. Ám mi haszna, ha a szülők még azt pár szem gyermeket is más, például városi iskolába íratják...

Mert ez is egy új trend. Elvinni a gyermeket a lakóhelyéről, idegen iskolába. S a magyarázatoknak se végük, se hosszuk. Ott többet tanul a gyerek, ott több a szakkör, ott megtanul nagyobb kollektívában is boldogulni... Meg persze az is lehet, hogy a szülő mindenképpen professzort akar faragni a gyermekéből. Még akkor is, ha képességei szerint inkább egy jó mesterember válhatna belőle.

Pedig a tehetség nem vész el, ugyanúgy megmutatkozik az összevont osztályú kisiskolában, mint a nagyban. Egy kis létszámú osztályban viszont a tanító sokkal többet és személyre szabottan tud foglalkozni a gyengébb képességű gyermekekkel is. A kisiskola családias, szeretetteljes.

Nemrég meghívót kaptam egy közeli iskolába, ahol családi délutánt tartottak. Egy teljes szervezettségű, ám kis osztálylétszámú, az életéért küzdő falusi intézménybe hívtak. Olyan iskolába, ami pár éve felkerült a veszélyeztetett intézmények listájára, s ahol a diáklétszám régóta nem éri el száz főt. Olyan iskolába, ahol a tantestület nem a babérjain ülve várja, hogy valaki majd megmenti nekik az iskolát, hanem maguk léptek a tettek mezejére.

Kitalálták, hogy minden évben, iskolakezdés táján megszervezik a gyermekek, a szülők és a pedagógusok találkozóját. A kötetlen formát – különböző szórakoztató programokkal fűszerezve – választották. Az igazgatónő szerint szükségük van a szülők, a nagyszülők és az iskolabarátok bizalmára és erkölcsi, valamint anyagi támogatására is.

Az itt főzött remek gulyást és a kínált finom süteményeket a látogatók megvásárolhatták, a befolyt összeget pedig az iskola szertárainak felújítására fogják költeni. Külön kiemelném, hogy a rendezvényen végig ott volt a polgármester is, aki szerint a községnek és személy szerint neki magának is, az iskola megtartása abszolút prioritás, ha úgy tesszik, szívügy.

Ez is egy recept arra, hogyan lehet megtartani, megmenteni az iskolát. Működhet is. De akkor is kell az utánpótlás. Kell, hogy évente legalább néhány kisgyermek szülessen nemcsak az adott faluban, hanem a szomszédos településeken is, ahol esetleg már nem is működnek a kisiskolák. Minden gyerek számít.

Az előző családi napok során befolyt összegből új padokat vásároltak három tanterembe - Fotó B. Vida Júlia

Addig van iskola, míg vannak gyermekek. Ha elfogynak, egyik iskola a másik után lesz kénytelen bezárni, s ezzel bizony jócskán csökken egy-egy település rating-je, értéke. Nem a hatalom, nem a politika, nem is az önkormányzat tesz lakatot az ajtajukra, hanem mi magunk. Legfőbb ideje többgyermekes családban gondolkodni, és nem elodázni a gyermekvállalást. Fiatalok, a ti kezetekben a jövő és iskoláink sorsa is!

B. Vida Júlia

A zoboralji beiratkozások margójára

Idén 11 elsőst írtak be a Nyitrai-járás magyar iskoláiba. Tavaly 18-at, 2013/14-ben 14-et, 2012/13-ban 23-at.

Hajtogatjuk a magas színvonalat iskoláinkban. Persze, jó volna, ha intézményeink vonzóbbá válnának. Ez azonban félrevezet, illetve önmagában a színvonal – vagy annak hangoztatása – kevés. Több gyereket a valóban színvonalas oktatással sem sikerült ugyanis iskoláinkba bevonítani. (A színvonalat alátámasztó érvekkel szemben egyébként nem kevés ellenpéldát is fel lehet hozni.) A valóság jelenleg az állandósult létszámcsökkenés, demográfiai és sok más, ismert okból.

Évek óta közmegegyezés van régióinkban azzal kapcsolatban, hogy az alacsony és csökkenő beiratkozási adatok miatt ún. központi vagy regionális iskolára van szükség. Ha úgy tetszik, „nyugati” (finn) példára. Három teljes szervezettségű (1-9. évf.) iskola (Gímes, Pográny, Nagycétény községekben) a nyitrai járás fogyó magyar diákszámára nézve sok. Nem nekünk, vagy szerintünk sok, hanem az iskolafenntartó szerint az: aki fenntartja az iskolát, annak az iskola pénzbe kerül. És ha nem minket támogató (értsd magyar vagy többségében magyar) egy önkormányzat vagy annak vezetője, akkor nem fog minden áron igyekezni finanszírozni egy számára túl drága iskolát. Illetve bármilyen összetételű is legyen az önkormányzat, erején túl csak ideig-óráig teljesíthet, vagyis támogathatja az intézményt.

Tehát: bízhatunk a csodában $\neg$ – ami lehet, hogy eljön, és akkor nagyon fogunk örülni a növekvő magyar tanulószámnak $\neg$ –, vagy ha mégsem a csodát várjuk (ami ugye ésszerűbb), akkor felvesszük a kesztyűt, és próbálunk tenni az ügy érdekében. Megoldást keresünk. Jelen helyzetben ez, sokunk véleménye szerint az, úgymond, kontrollált visszavonulás előkészítése a kontrollálatlan összeomlás megvárása helyett. Ezt az ellenőrzött, a realitásokból kiinduló tudatos és szomorú visszavonulást, a kisebbik rosszat jelentené a központi iskola megszervezése. Benne és általa pedig a színvonalon túl a biztonságra helyezve a hangsúlyt: azaz hol van nagyobb esélye a magyar iskolának a túlélésre, és ennek mik a feltételei.

Nyilván sok szempont, érdek és elképzelés van a téma kapcsán. Ez rendjén való és érthető. Máshogy tekint a világra – és a problémára – a nyugdíj előtt álló igazgató, az iskolától húsz méterre lakó szülő, a polgármester vagy az éppen családot tervező fiatal. Igaza van persze mindnek.

A korábbi parttalan és meddő viták után végre optimálisnak látszó konkrét megoldásja-

vaslat született (legalább született ilyen, még ha tapasztalat híján a kivitelezés és érvényesítés során tévedhettünk, hibázhattunk stb.), amit a Nyitra és Vidéke Célalap vezetősége dolgozott ki azt követően, hogy írásban, felmérés formájában kérte ki valamennyi érintett iskola véleményét. A javaslatot a szervezet tagjainak többsége támogatta, ugyanakkor a kisebbség (akiket hátrányosan érintett volna) ellenállása miatt végül mégsem került sor döntésre és a megvalósítására.

Illusztrációs kép

A párbeszéden már túl vagyunk. Pilanatnyilag a megegyezés reményén is, hiszen az érintett döntéshozók a helyi érdekek sérülésének gyanújáig voltak partnerek a kérdés kapcsán tárgyalni. Mert ha dűlőre kell vinni a dolgot, mindenkinek a saját községe a legjobb és a saját iskolája a jó (a legjobb).

Első körben a legigazságosabbnak tűnő elképzelés, a nyitrai elhelyezésű új, központi iskola terve bukott meg a jelenleg legnagyobb létszámú (szintén csökkenő és bőven száz alatti létszámmal működő) intézmény ellenállása miatt. Az ez után felvetett javaslat sem valósult meg. Utóbbi szerint a régió egyik szegletében működő magyar iskola megtartása mellett a régió másik, központibb elhelyezkedésű településén, az önkormányzattól függetlenített (bérelt vagy megvásárolt), önálló épületben és saját (magyar nyelvű) vezetőség alatt működő, mindezért biztonságot nyújtó új (alapítványi) iskola megalapítására került volna sor. A tantestület pályáztatás útján lett volna betöltve. Alkalom és hely (a jelenlegi pogrányi magyar iskola épülete) kínálkozott. Fontos ismételni és hangsúlyozni: egyenlő esélyek megteremtése mentén új intézmény jött volna létre újonnan összeállított tantestülettel és új vezetőséggel. A jövőben nem tudjuk, lesz-e még rá vagy hasonlóra mód.

Maradt minden a régiben. Sikerült konzerválni a jelent. Bizonyára ez jó mindazoknak, akik a mában élnek, dolgoznak, gyerekeket iskoláztatnak. Jó szándékkal ártó nekemisták. A napi rutin nem sérül. Előrelátás, összefogás és innováció nélkül 11 elsőnél továbbra is ennyi az eredmény.

És vajon később, évek múltán mi lesz? A többiekkel: velük mi lesz? A most családot tervezőkkel? Az ő esélyeikkel gyermekeik magyar nyelvű taníttatására?

A téma két megközelítését ragadnám ki: nézhetünk rá egy-egy település határáig ellátó szemüvegen keresztül, de közelíthetünk a probléma felé valamennyi magyarultá itteni falu, tehát az egész közösség érdekeit szem előtt tartva. Most, úgy tűnik, belátás hiányában az előző látásmód kerekedett felül. Ami örökségül várhatóan ránk marad, azok a szerencsétlen földrajzi paraméterekkel rendelkező intézmények a régióban: a Nyitrai-járás két szélső pontjában egy magyar iskola és egy vegyes szlovák-magyar vezetőségű iskola a szlováknál jóval kisebb, elvileg önálló magyar tagozattal. Ha az egyik – ne adj’ Isten – ezek közül majd megszűnik, csak igen

körülményesen lesz elérhető a másik. Felmerül a kérdés: hány további mérlegelő szülőt tántorít el a magyar iskolától az így kialakult helyzet? Nos, jó lett volna ezt is elkerülni.

Kérdés továbbá, hogy a működő vegyes iskolában a létszámában csökkenő magyar rész meddig képes védeni magát a szlovák többségű iskolai vezetőség és a várhatóan tovább szlovákosodó helyi önkormányzat észérveivel szemben („magyar iskolában kevés gyerek” – „zárjuk be a drága intézményt”)?

Jelenleg az valószínű, hogy a harmadik, létszámában a legkisebb intézmény lesz a hunyó, amelyik rövid időn belül a sorból kibukik. Mert a leggyengébbé sorvadt a többi sorvadó között.

Ennek a folyamatnak a lassításához más szervezetekhez hasonlóan mi is igyekszünk hozzátenni. A Nyitra és Vidéke Célalap nyári diáktáborokat, színielőadásokat és családi akciót szervez: tesszük ezt a szabadidőnkben, hogy iskoláinkat mindezzel kívülről támogassuk. A Rákóczi Szövetséggel közösen bonyolítjuk le minden évben a beiratkozási programokat (karácsonyi ajándécsomagok, ösztöndíj a beiratkozónak). Szembenézünk a helyi magyar iskolai hálózat létét fenyegető nehézséggel. Azaz foglalkozunk a kérdéssel és megoldásokat keresünk/javasunk. Vannak terveink.

Apropó, javaslat.

Azt gondolom, közösség építése nélkül nincs magyar jövő Zoboralján (sem). Röviden, és nagyvonalakban csupán: nyilván sok jó és hasznos elképzelés van és működik régióinkban (hagyományőrző csoportok, énekkarok stb.). Ezek mind az érdeklődők behatárolt körét mozgatják. Ezeket a köröket volna jó bővíteni. Egyrészt a fiatal, magyarul (is) beszélő kisgyermekes családok helyi pap köré szervező közösséggé formálása pótlásra szoruló „hiánycikk”. Másrészt milyen jó volna, ha szórványiskoláink nem engednék el végzőseik kezét. Megvalósulhatna-e, hogy az egykori osztályfőnöknek és az iskolának együttesen juttatott motiváló „ösztöndíj” ellenében rendszeresen, mondjuk felnőttkorig, évente egy alkalommal össze lenne hívva (fagyizásra, túrázásra stb.) az egykori társaság, az osztály... (Egy végzett osztály, évente egy alkalom. Öt végzett osztály, öt alkalom stb.) Vajon lenne-e rá (anyaországi?) pályázati keret, és volna-e fogadókészség a munkaidőn kívüli iskolai munkára a pedagógusok körében?

Végezetül (ön)kritikusak is lehetünk a fenti eredmények láttán. „Tetszetek volna...” – kezdte egykor azóta elhíresült mondatát Antall József. Kölcsönvéve tőle szánom magunknak, illetve a zsörtölődőknek, a notórius csalódóknak és a sértődékenyeknek: tetszetek volna mind korábban és jobban iparkodni!

Zilizi Zoltán, PhD

Család nélkül nem megy

Összeegyeztethető
a családanyai
és a közéleti szerepkör

Gergely Papp Adrianna édesanyaként bizonyítja, hogy a nőknek is helyük van a közéletben. Két kisgyermek édesanyja, miközben Debrőd polgármestereként, a Magyar Közösség Pártja országos elnökségének tagjaként, a Rovás és a Femine Fortis polgári társulások alelnökeként is tevékenykedik. A politikust arról is faggattuk, hogyan tudja összeegyeztetni anyai feladatait a közéleti szereppel.

Mennyire sikerül időben mindent győzni, ellátni az anyai teendőket és a vállalt feladatokat?

– Nem könnyű feladat, sokszor lelkiismeret-furdalásom van, hogy a gyermekeim felnőnek, én pedig sajnálni fogom, hogy ebben az időszakban nem kizárólag velük foglalkoztam. De tapasztalatból tudom, hogy sokan azok közül is, akik csak a gyermekükkel foglalkoznak, úgy gondolnak vissza a csemetéik első éveire, hogy azt sem érzékelték pontosan, mikor szaladtak el azok az évek. Össze lehet egyeztetni egyébként a feladatokat, de ahhoz az is kell, hogy a családom segítsen, támogasson. Az édesapám és a férjem, valamint a környezetem is támogat a munkámban. Vannak segítők, egyedül nem menne.

Az édesanyja is közéleti ember volt. Hogyan emlékszik vissza erre az időszakra?

– Arra emlékszem, hogy anyu éjfélig ült a hivatalban, ezt a falubeliek is látták, hiszen világított a lámpa az irodában. A munkaideje alatt maximálisan az emberekkel foglalkozott, amikor pedig elcsendesedett a falu, akkor vette elő azokat a feladatokat, amelyekhez nyugalomra volt szüksége. Ezt láttam én is, de próbálom másként ellátni a feladataimat. Nem érzem úgy, hogy az embernek a munkahelye miatt tönkre kell tennie az egészségét, mert ez visszahat a környezetére, ezért is próbálom az egyensúlyt megtartani minden téren.

Mennyire sikerül megtartani ezt az egyensúlyt?

– Többé-kevésbé sikerül. Annak ellenére mondom ezt, hogy a mostani időszak kicsit nehezebb volt, hiszen pályázati időszak is van, illetve sok tekintetben most jönnek olyan változások, amikor sokkal jobban oda kell figyelünk az eseményekre. Arra kell figyelünk, hogy szimbolikus kifejezéssel élve, a vonat ne nélkülünk menjen el. Ha nem tudjuk hatékonyan kihasználni ezt a pályázati időszakot, gondolkodom itt a határon átnyúló pályázatok benyújtására, akkor négy évig nem sokat tudunk majd tenni.

A polgármesterek között viszonylag sok a nő, legalábbis az országos politikával szemben arányaiban több nő vesz részt az önkormányzati munkában. A polgármesteri találkozókra mennyire kerül szóba, hogy milyen nehézséggel küzdenek a női polgármesterek?

– Mindig is voltak a polgármesterek között női mentoraim, olyan személyek ők, akik nálam tapasztaltabbak. Van köztük, aki már édesanyám idejében is polgármester volt. Most is van, aki segít, ha tanácsot kérek. Meg szoktuk vitatni a feladatokat és a problémákat. Meg kell ugyanis oldanunk, hogy otthon családanyák vagyunk, de egyébként a falu vezetői, első emberei. Hozzáteszem: összeegyeztethető ez a két feladat. A nők számára ugyan kétszeresen nehéz a polgármesteri teendők ellátása, de úgy gondolom, hogy a település szempontjából jobb, ha nő a polgármester. Már többször beszéltünk a kollégákkal, hogy egyre inkább úgy néz ki, a polgármesterség is a nőknek áll jobban, hiszen egyszerre több feladatot tudnak ellátni, és olyan gyakorlatot szereznek a magánéletükben, ami a településnek is jót tesz. Már csak azért is, mert a nők általában emocionálisabbak és szociálisan érzékenyebbek.

A politikai és a gazdasági életben is többször felmerült már, hogy női kvótákat kellene bevezetni. Mennyire elképzelhető a bevezetésük Szlovákiában és mi lenne az ideális kvóta?

– Ez a kérdés nemcsak a közvéleményt, hanem magukat a nőket is megosztja. Néhány országban már bevezették, meg kell vizsgálni, hogy ezekben az országokban mennyire vált be és milyen volt a visszhangja. Tudok konkrétumokat is említeni, az Európai Néppárt női szervezetének elnöke, Doris Peck éppen a női kvóták bevezetésének köszönhetően került a közéletbe és ő erre büszke. Ha nem lett volna kvótarendszer, akkor nem lett volna esélye, holott egy rátermett személy. De arra is vigyázni kell, hogy ne csak azért kerüljenek pozíciókba személyek, mert a női nemet képviselik. Minden rendszernek vannak előnyei és hátrányai, ezeket pedig mérlegelni kell. Szerintem be kellene vezetni egy kvótát, hiszen ezzel a nőknek is felhívnánk a figyelmét arra, hogy ne féljenek részt venni a közéletben. Tisztában vagyok vele, hogy ezzel kavicsot dobunk az állóvízbe, de több figyelmet kapnánk. A problémáinkra is többen odafigyelnének. Másrészt nem kedvez a női szerepvállalásnak az, hogy a családtámogatások esetében megszabtak egy felső határt, ezzel a jól kereső nőket nem motiválják arra, hogy gyermeket vállaljanak. A nők, ha megszoknak egy színvonalat, és attól megfosztják őket, mert gyermeket vállalnak, nem motiváltak, de ugyanez elmondható azokról a nőkről is, akik alacsonyabb keresetből élnek. Ideális az lenne, ha az édesanyák, amíg otthon vannak a gyermekükkel, a fizetésük száz százalékát megkapnák az államtól családtámogatásként.

A Rovás Polgári Társulásban is tevékeny. Az egyesületnek több olyan tagja van, akiknek már van gyermekük. A külső szemlélő számára úgy tűnik, ez egy családbarát szervezet, ahol segítik egymást a tagok.

– Jelenleg én vagyok az egyetlen, akinek ennyire kicsi gyermeke van, hiszen a kisebbik lányom most lesz egyéves, viszont próbáljuk egymást segíteni. A szabadidőnket kitölti a munka és a Rovás, de hiszem, hogy számíthatunk egymásra és ez jó érzés.

Egy éve alakult meg a Femine Fortis, ahol szintén aktív. Miért volt fontos ennek a szervezetnek a megalapítása?

– A nőket be kell vonni a közéletbe, hiszen más a rálátásuk a dolgokra. Az a célunk, hogy felhívjuk a figyelmet a nők problémáira, hiszen vannak olyan gondok, amelyek elsősorban őket érintik. Az anyasági szabadság ideje és a családtámogatás az egész családot érinti, mégis elsősorban a nők élik azt át. A családon belüli erőszak is ilyen, hiszen gyakrabban hallunk arról, hogy bántalmaztak egy nőt, mint fordítva. Minden téren segítenie kell egy ilyen szervezetnek, hogy ezekre a problémákra mások is odafigyeljenek, de ilyen téma a kvótarendszer, az anyaság, a bérezés is, hiszen ugyanazokon a posztokon sokszor még mindig alacsonyabb bért kapnak a nők. Az is a feladatunk, hogy segítsünk, bár az állam feladatait nem tudjuk átvállalni. Nem mellesleg szeretnénk motiválni nőtársainkat, hogy merjenek közéleti szerepet vállalni, hogy legyenek aktívak a civil szférában, vagy a politikai életben. Sok nőnek nincsen mersze felvállalni a vezető szerepet, vagy azért, mert nincs előtte követendő példa, vagy azért, mert a férjére van tekintettel. Ezért nem meri vállalni a vezető feladatokat, vagy a civil életben való szerepvállalást.

Az édesanyja közéleti szerepvállalása tehát követendő példa az Ön számára?

– Igen, merítettem és tanultam az ő életéből, ugyan már nem voltam kislány, amikor polgármester lett, de inspirált. Óriási előnnyel indultam, sokan úgy értékelték, hogy az ő pályáját folytatom. Azt látom, és ezt az ő példájából tanultam meg, hogy a vezetőknek önmagukkal is foglalkozniuk kell. Nem szabad engedni, hogy a munka mindent felülírjon. Akinek családja van, bármilyen közéleti szerepet vállaljon is, tekintettel kell lennie a családjára, és ez nemcsak a nőkre, hanem a férfiakra is érvényes. A támogató családra szükség van, ha valaki vezető funkciót tölt be, de nem szabad elfelejtenie senkinek, hogy a családnak is szüksége van az anyára, vagy az apára.

Neszméri Tünde

Csoóri Sándor emléke előtt tisztelegve

A hallgatóság gyűrűjéből hosszas szabadkozás után talán éjfél körül tudott kiszabadulni

Sándor, mondván, hogy neki még aznap vissza kell érnie Budapestre, mert másnap kora reggel már üldözött/menekült erdélyiek egy csoportjával kell találkoznia Keleti Károly utcai kis lakásában. (Később sokat írt ezekről a nagy titokban előkészített, de egyre sűrűsödő, fájdalmas találkozásokról, melyek során a Keleti Károly utcai emeleti manzárd szinte zarándokhellyé lényegült át, amit az erdélyiek mellett egyre sűrűbben kerestek fel a felvidéki látogatók is.)

Mindennek már jó harminc éve de ha visszagondolok rá, most is azt kérdeznem magamtól, vajon miért érzem még mindig ennek az estnek – és az ezt követő más hasonló jellegű összejöveteleknek – a borzongató feszültségét?

Nos ez a jótékony természetű feszültség talán abból az élményből fakadt, hogy Csoóri Sándortól és az őt követő más előadóktól (Kósa Ferencről - Konrád Györgyig) eme féllegális összejöveteleken azt tanultuk meg, hogyan szabadulhatunk meg félelmeinktől, a körénk húzott mesterséges határoktól, melyekkel életünket szabdalta fel az akkori uralkodó politikai ideológia. No meg azt, hogyan kell felszámolnunk magunkban a hatalom által megszabott cenzúra és öncenzúra korlátjait. Hogyan kell a ránk kényszerített szorongást legyőzve megteremteni magunkban azt a felelősségérzetet, amely képes kitörni az egyszemélyűvé zsugorított világ (törődjön mindenki a maga dolgával, másokkal meg majd törődik a mindenható párt és annak fogadott gyermeke az államhatalom) önzésének zsákutcájából. Sokan közülünk akkor tanulták meg, hogy a szentnek hitt „én-tudat” mellé oda helyezhető a felelősen vállalt „mi-tudat” beláthatatlan és felmérhetetlen dimenzióival, vagyis a szolidaritással, a sorsközösség-vállalással s a nemzeti összetartozás-tudatból fakadó tenni akarással.

Írásaival és egykori előadásaival egy ország, egy nemzet lelkiállapota egy-egy szeletének lát-leletét élénk táró Csoóri Sándor nekem és korosztályom számtalan más tagjának, – akik akkoriban könyveit írásait valódi breviáriumként bújtuk – azt nyújtotta, amit az iskola, az egyetem – néhány ritka kivételtől eltekintve – elmulasztott megadni nekünk. Annak a súlyos hiánynak a kitöltésére nevelt minket, ami bár kimaradt korábbi eszmélkedésünkől, hiányában is tehertelként volt jelen az életünkben.

Olyan dolgokra tanított bennünket, hogy minden egészséges lelkű fiatalember életébe ott kell, hogy munkálkodjon a tenni akarás, maga és övéi sorsának jobbrafordulásáért, a jelenben tapasztalható gyarlóságok, bűnök, hibák kijavításának szándékával. Hogy ez, a nemes értelemben vett tettekkészség a mi természetes állapotunk nem pedig a körülmények által sugallt cinikus közömbösség vagy akár a passzív beletörődés. Csoóri gondolatai úgy neveltek bennünket, hogy általuk a való világ sebeire, egy nép lelkének fájdalmára ismerhettünk rá – sokszor saját történelmi sorsunkon keresztül is. Sokáig sorolhatnám a korosztályom béli fiatalok, – ama egykori beszélgetés hallgatóinak – neveit, akik közül ma sokan az ország magasabb szellemi-politikai régióiba emelkedve tesznek, mert tenni vágnak egy nép egy (a saját tudatunkban nem csonkítva kezelt) nemzet jövőjének jobbra fordulásaért.

Csoóri Sándor léleknevelő ténykedésének egyik legfontosabb része ugyanis épp az volt, hogy ismerjük fel, a körülöttünk lévő világ valóságos arculata nem az az önmagából kifordított torzkép, amellyel nap mint nap találkozunk s szembesülnünk kell. Nem még akkor sem, ha

mindezt százszor megváltoztathatatlanak mondják-hazudják nekünk nagyfejű hatalmasok... S ha egyszer ez a felismerés már megszületett bennünk, akkor lelkiismeretbeli kötelességünkkel kell válnia annak, hogy akarjunk is tenni valamit azért, hogy a világ megváltozzék és újra a maga természetes szépségében ragyogjon... Arra sarkalt minket, hogy ezt a változást ne az erőszak, hanem a „szellem napvilágának” erejével vigyük végbe, mert szellem vagy mondhatnám inkább így, lélek nélkül nem létezhet egészséges nép, mert lelkével együtt elveszti öntudatát, múltját, történelmét és ezzel együtt jövőjét is.

Biztatása, bátorítása nem hullott rossz földbe. Emlékszem, tán az előadást követő éjszaka, amikor már újra többször beszéltük, vitattuk meg a tőle hallott gondolatokat, leültem cikket írni az egyetemi lapba, a vele való találkozásról. Hajnalig el is készültem vele és másnap lelkesen nyomtam az írást az egyetemi újság szerkesztőjének kezébe. A lapszerkesztő gondterhelten arccal vette át és valami olyasmit dünnyögött, hogy már hallott a tegnap esti előadásról és épp ezért előbb az arra illetékesnek kell elolvasnia az „anyagot”. Ne aggódj (mondtam még a tegnapi est hatása adta nem kis öntudattal) az írás, fel fogja dobni, az amúgy szürke unalmassá cenzúrázott egyetemi lapot... Másnap a lap írásainak ellenőrzésével megbízott tanár – mellesleg, nyilván merő véletlenségből az egyetem párttitkára – hívatott. Megnyúlt gumi arcáról nem sok mindent tudtam leolvasni de azt így sem volt nehéz kitalálni, hogy baj van az irományommal.

„Tudod- mondta hűvös hangon- az a baj, hogy túl sok a politika az írásodban. Ha Csoóriról mint költőről írtál volna, akkor az rendben lett volna. Nekünk a verseivel semmi bajunk – mondta és talán még idézte is valamelyik Csoóri vers címét – de az általa hangoztatott nézeteket nem tudjuk elfogadni. Ezekről el kell határolódnia mindenkinek, mert a szocialista társadalomra nézve ezek károsak sőt veszélyesek.” Hát hiszen épp ez az ami tetszik bennük, szárnyalt fel bennem az ifjonti virtus... Annak ellenére, hogy most számtalan ún. „elitértelmiségi” nevezi ki magát egykori rendszerváltónak, nem árt emlékezetünkbe idézni, hogy elsőként Csoóri volt az, aki (épp Duray Miklós Kutyaszorító c. könyvének előszavában) néven nevezte közállapotaink okaként annak a há-

rom dolognak a hiányát, amelynek pusztán említése is elég volt a szocializmusnak nevezett eszmerendszer megingásához, nevezetesen a vallásszabadság-, a magántulajdon- és a többpártrendszer erőszakos felszámolását.

Mellesleg ez az egykori nyilván „központilag bekódolt” párttitkári érvelés sajnos azóta sem tűnt el szellemi politikai életünkben. Hányszor haljuk azóta is a bölcs tanácsokat: ki kinek az ilyen vagy olyan gondolatától határolja el magát, másokat pedig épp ellenkezőleg helyeselnie illik, (gondoljunk csak a Nappali

Csoóri Sándor és Duray Miklós (fotó: O.N.)

hold c. Csoóri esszé egykori heves vitájára) mintha az ember személyiségét - függetlenül a mondanivaló igazságtartalmától - divatos politikai praktikum szempontjából lehetne osztályozni, feldarabolni, régi szóval felszalámizni....

Mondanom sem kell, írásom nem jelenhetett meg annak a megyének a hivatalos lapjába, amelyet mi akkori egyetemisták egymás közt, a Komócsinok kiterjedt uralma miatt csak „Pol Pot” megyének hívtunk. És mégis ebbe a megyébe is el tudtunk indítani olyan egyetemi pezsgést, amelynek eredményeként létre jött egy félhivatalos-félszamizdat lap, a saját lapunk „Gondolatjel” címmel, olyan nagyszerű emberek támogatásával, mint amilyen kedves tanárunk Ília Mihály, Szörényi László, Szajbély Mihály és mások voltak. A lap szellemisége messzire hatott. Egy nem régi rádióinterjúban hallottam, hogy lapunk szellemisége és elnevezése ihlette a Magyar Rádió Gondolatjel című sorozatának megindítását is). A lapban közölni nem engedett írások számára pedig elindítottuk azt a felolvasóest-sorozatot, amely sokáig maradt élő hagyománya a szegedi egyetemista társadalomnak.

Ekkorra persze már a belügyi szervek látóterébe is bőven belekerültünk. Nemrég került kezembe a személyemet érintő egyik akkori besúgóí jelentés idevágó szövege, mely épp eme félig illegális felolvasóestről tudósít. Talán nem tűnik szerénytelenségnek, ha most idézek egy rövidke részletet az egykoron „Szigorúan Titkos- Különösen Fontos” minősítéssel ellátott belügyi jelentésből annak igazolására, amit itt leírtam: „A mintegy 80-100 fő részvételével szervezett fórumon, Molnár Imre „Meghátroló értelmiség” címmel tartott felolvasást, amely Csoóri Sándor „Nomád értelmiség” c. írásának utánzata volt, kiegészítve a fiatal értelmiségiek és a nemzetiségek elégedetlenségével, tettekre és cselekvésre buzdítva.” Majd a jelentés végén: „A Belügyminisztérium szervei az ellenséges-ellenzéki személyek befolyásolási szándékainak akadályozására a szükséges intézkedéseket megteszik, terveikről és tevékenységükről folyamatosan tájékoztatják az illetékes párt és állami szervek vezetőit.”

Jól tudjuk ez az „akadályozás”, illetve az ennek nyomán járó zaklatás milyen súlyos következményekkel járt akár Csoóri Sándor életében is. Az eltiltásokon túl, volt idő, amikor a korai hált elkerülendő, az életéért harcoltak orvosai. Jómagam csak a szegedi egyetem elhagyására kényszerültem.. és hosszan sorolhatnám tovább azt a számtalan sérelmet, amely abban az időben sokunkat ért, akik tenni és változtatni akartak, nem csupán passzív módon elviselni a rendszer fojtogató légkörét.

De mindez ma már talán nem is olyan lényeges, hisz mai gondjaink, problémáink elfedik, olykor pedig túlhaladják a múlt emlékeit. A lényeg sokkal inkább az, hogy a mögöttünk hagyott rendszer erőszak szülte és védte rémálmaival túlélve, konstatálhatjuk, hogy nem volt hiába a Csoóri Sándor (és sok-sok értelmiségi társa egykori kitartó erőfeszítése), erőt meghaladó áldozatvállalása. Sziszifuszi, néha egyszemélyesre szűkülő küzdelmével példát és reményt jelentett egy egész nemzet számára.

Legyen áldott az emléke.

(A szerző **Molnár Imre**, a Pozsonyi Magyar Intézet igazgatója)

A határon túli magyarság demográfiai változásai a 21. században

Október 1-én – öt évvel a 2011-es népszámlálást követően – kezdetét veszi Magyarországon az úgy nevezett mikrocenzus. Lényege, hogy két teljes körű összeírás között felméri az adott időszak demográfiai változásait. A nemzetiségi arányok alakulását egy kisebb minta alapján vizsgálják meg, így a lakosság csupán 10%-a vesz részt benne. Öt évvel a népszámlálás után érdemes áttekinteni, hogy az elmúlt években miként alakult a kárpát-medencei magyarság társadalomszerkezete.

A Kárpát-medencében élő kisebbségi magyar közösségek számbeli aránya az elmúlt tizenöt évben nagymértékű fogyást mutatott. A 2001-es, valamint a 2011-es népszámlálás tükrében a magyarok lélekszáma folyamatosan csökken. Ez a tendencia egyaránt megfigyelhető Szlovákiában, Romániában, Szerbiában, valamint Ukrajnában. Óriási problémának számít továbbá az a tény is, hogy az anyaországban a magukat magyarnak vallók száma szintén lecsökkent. Hogy milyen okok állnak ennek hátterében, érdemes alaposan megvizsgálni.

Magyarországon a 2001-es népszámlálás adatai azt mutatták, hogy az ország összlakosságához képest a magyarok száma 92,3%, vagyis 9 millió 416 ezer fő. Egy évtizeddel később azonban ez az arány csaknem 10%-kal csökkent: a lakosok mindössze 83,7%-a vallotta magát magyarnak. Ennek fő oka az volt, hogy rengeteg Magyarországon élő lakos nem nyilatkozott nemzeti hovatartozásáról.

Szlovákiában a magyar nemzetiségű lakosság megoszlása a nemzetalkotó szlovákhhoz képest 2001-ben 10,3% volt. Ez az arány 2011-re 8,5%-ra csökkent, vagyis 459 ezer magyar nemzetiségű személyt regisztráltak a Felvidéken. A szlovákiai magyarságot az elmúlt évtizedekben erőteljes fogyás jellemezte: 1991 és 2001 között a magyar nemzetiségűek száma 47 ezer fővel, 2001 és 2011 között pedig 62 ezer fővel csökkent.

Románia magyarlakta területein a magyar nemzetiségűek száma a két népszámlálás közötti

időszakban csaknem 200 ezerrel csökkent. Míg a 2001-es népszámláláson 1 millió 415 ezer magyart számoltak össze, 2011-re ez a szám 1 millió 238 ezerre redukálódott. A romániai magyarok túlnyomó része Erdély területén él, ahol a visszaesés némely megyében elérte, vagy meghaladta a 25%-ot.

Szerbiában a 2000-es évek elején mintegy 293 ezer magyar élt, azonban a 2011-es népszámlálási adatok már csupán 253 ezer vajdasági magyart tartottak számon. Az összeíráson a lakosság 3,5%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek, tehát számuk 10 év alatt csaknem 40 ezer fővel lett kevesebb.

Kárpátalján – a többi magyarlakta területhez hasonlóan – a magyar kisebbség létszáma a 21. században szintén csökkenő tendenciát mutatott. A 2001-es adatokhoz képest a 152 ezer fős magyar nemzetiségi csoport a becslések szerint 2011-re 11 ezer fővel fogyatkozott.

Összességében elmondható, hogy a határon túli magyarok lélekszáma évről évre csökken. A kisebbségi magyar közösségek területi megoszlása a 2011-es népszámlálás alapján a következőképp alakult: Románia: 1 253 000 fő, Szlovákia: 459 000 fő, Szerbia: 253 000 fő, Ukrajna: 141 000 fő. A teljes népességhez viszonyított arány alapján a legtöbb magyar Románia területén él, ahol a lakosság 15,4%-át teszik ki, valamint Szlovákiában, ahol a lakosság 8,5%-a magyar nemzetiségű.

Kijelenthetjük tehát, hogy az elmúlt évezred alatt a határon túli magyarság száma óriási mértékben lecsökkent. A 20. század elején Erdélyben, Felvidéken, Vajdaságban és Kárpátalján összesen csaknem 3 millió 150 ezer magyar élt. A 21. századra az említett területeken a magyar nemzetiségűek száma 1 millióval redukálódott, nem is beszélve Magyarország népességcsökkenéséről.

A magyarság drasztikus fogyásának számos oka lehet. Ezek közül a legjelentősebb a lakosság természetes előregedése, valamint az elhalálozások száma. Ez a folyamat problémát jelent az Európai Unió összes tagállamára nézve, ugyanis a 21. századra jellemző az alacsony termékenység, továbbá a várható élettartam növekedése.

Szintén kiemelkedően fontos a magyarság csökkenése szempontjából a tömeges elvándorlás. Ez a jelenség a 21. század elején erősödött fel, ugyanis a 2000-es évek elején rengeteg család, illetve fiatal indult Nyugat-Európába a jobb megélhetési lehetőségek reményében. Az elmúlt évek során a külföldön dolgozó magyarok száma megsokszorozódott. Elsőként Romániából érkeztek vendégmunkások Európa nyugati országaiba, majd az Európai Unióhoz való csatlakozást követően a környező országokból származó magyarok szintén ellepték a külföldi munkaerőpiacot.

A tömeges elvándorláson kívül a magyarság csökkenését befolyásoló tényező továbbá az egyes országok asszimilációs politikája. Míg a 2001-es népszámlálás során Szlovákiában csupán az állampolgárok 1%-a nem jelölte meg nemzetiségét, addig 2011-re ez az arány 7%-ra emelkedett. Kétségtelen, hogy ezek a személyek azért nem tüntették fel nemzetiségi hovatartozásukat, mert tartottak attól, hogy a népszámlálás adatai nem maradnak névtelenek. Ebből kifolyólag számos magyar nem vallotta be nemzetiségét.

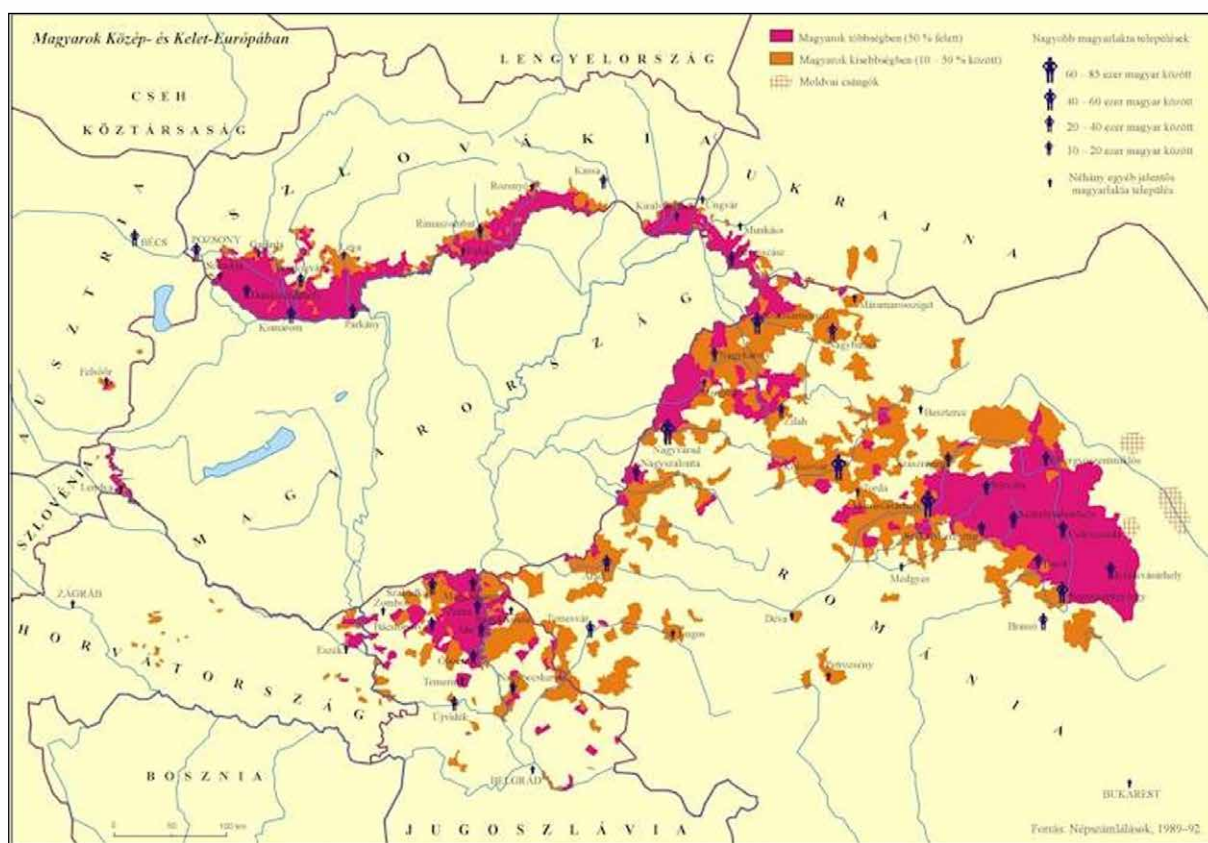
A kisebbségi magyar közösségek körében az elmúlt évek során megfigyelhető volt a nemzeti identitás elvesztése, valamint az asszimiláció. Ennek fő oka az, hogy számos fiatal hagyja el

szülőföldjét, költözik külföldre, illetve nagyobb városokba, ahol a magyar kisebbség száma elenyésző. Ebből kifolyólag rákényszerül az idegen nyelvhasználatra, ezzel háttérbe szorítva anyanyelvét. Szlovákia viszonylatában ez főként a magyar-szlovák vegyes házasságok során figyelhető meg. A magyar házasságkötések mintegy 30%-a vegyes házasság, ezek 90%-a pedig szlovák füllel kötötték. Hosszú távon ez nemzetiségváltáshoz vezethet, ugyanis az említett házasságokból született gyermekek csupán 20%-a vallja magát magyarnak.

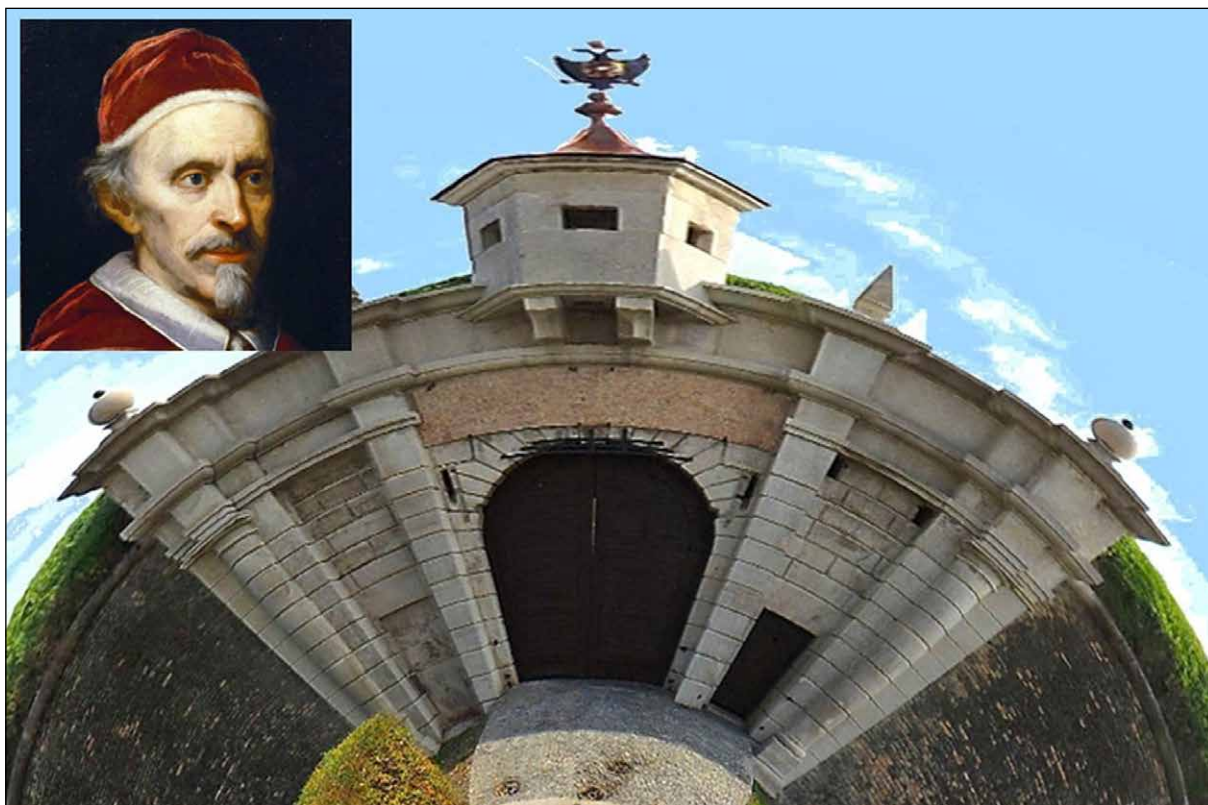
Öt évvel a népszámlálás után visszatekintve valószínűsíthető, hogy a magyarság demográfiai változásai a jövőben az elmúlt évtizedek tendenciáját követik majd. Nem is beszélve arról, hogy évről évre egyre több magyar munkavállaló hagyja el a Kárpát-medencét, és költözik Nyugat-Európa fejlettebb országaiba. Kérdéses azonban, hogy a napjainkban jelentkező negatív tényezők – mint a menekülthullám, a nyugati országokban egyre jobban kibontakozó terrorfenyegetettség, valamint az óriási munkaerőhiány a magyarok lakta térségekben – az elkövetkezendő években milyen hatással lesznek a magyar kivándorlásra.

Berta Ágnes

(Forrás: KSH/MEK)

Magyarok a Kárpát-medencében (2001, forrás: www.magyarkollegium.hu/terkep/ma.html)

A komáromi Újvár Lipót-kapuja XI. Ince potréjával (a szerző felvétele)

Kard és kereszt

Egy volt komáromi katonatiszt Szent Péter trónusán

A törökök Magyarország feletti másfél évszázados uralmának a végét jelentette Budának az egyesült keresztény hadak által 1686-ban történt visszafoglalása, amely kétségkívül Savoyai Jenő hadvezéri kiválóságát és az ostromlók bátor elszántságát dicséri, ám mindez nem lett volna lehetséges a hadjárat költségeinek fedezésére szolgáló anyagiak előteremtése és egy határozott pápának a szent ügy melletti elkötelezett kiállása nélkül.

Ez a pápa, akinek az emlékére az utókor - hálája és elismerése jeleként - országszerte számos szobrot és emléktáblát emelt és tereket nevezett el, **XI. (Boldog) Ince pápa** (1611 – 1689) volt, aki Benedetto Odescalchi néven szép katonai pályát futott be, mielőtt a katolikus egyház szolgálatába lépett volna. Életének erről a szakaszáról többek között feljegyezték, hogy olaszként felajánlotta kardját a bécsi császári udvarnak és katonatisztként szolgált számos helyen, s így – amint az dr. Takáts Sándor történész több feljegyzéséből is kiderült – **a komáromi várban is katonáskodott.**

XI. Ince pápa

A komáromi Öregvár Ferdinánd-kapuja (a szerző felvétele)

Tudnivaló, hogy Takáts a kiegyezés után az első magyar történészek között volt, akik előtt kinyílt a bécsi hadilevéltár addig szigorúan zárt ajtaja, és ottani kutatásai alapján számos publikációja és könyve jelent meg, amelyek árnyaltabbá tették Magyarország 16. és 17. századi történetét. Néhány munkájában, így többek között a Komárom történetével foglalkozó Lapok egy kisváros múltjából címűben sajnos csak lábjegyzetben utal arra, hogy a későbbi XI. Ince pápa Komáromban katonáskodott, egyéb konkrét adattal és információval ezzel kapcsolatosan nem szolgál. Annyi azonban feltételezhető, s mi több, hivatkozott is rá, hogy Benedetto Odescalchi nevére a Komáromban szolgált katonatisztek zsoldlistáján bukkant.

A Ferdinánd-kapu feletti restaurált feliratos tábla

S most gondolatban forgassuk vissza az idő kerekét és álljunk meg egy kis időre Komáromban, amely a 17. század első felében az Oszmán Birodalom és a királyi Magyarország határvárosaként és végvári erődítményként fontos diplomáciai események helyszíne is volt. Ezekben az években, évtizedekben olykor nemcsak díszes követségek, diplomaták és hadvezérek cifra serege tartózkodott a városban és környékén, hanem szürke idegeneket

Az Újvár Lipót-kapuja a várudvar felől

is odavetett jó vagy rossz sorsuk, akikből később híres emberek lettek. Nem tudom, hogy két ilyen alkalmi látogató valóban találkozott-e egymással Komáromban, de akár összetalálkozhattak. Nos, feltételezzük, hogy igen...

A Duna és a Vág ölelésében fekvő, lápok, mocsarak, holtágak és vadvizek által is őrzött város a 17. század elején újjászületett romjaiból, s bár régi fénye megkopott, polgárainak szorgalma, a halászat és a kereskedelem folytán

mégis visszatért falai közé a viszonylagos jólét. A Hódoltság és a királyi Magyarország határmezsgyéjén álló erőssége immár több nemzedéknyi idő óta megálljt parancsolt az oszmán félhold Bécs és Nyugat-Európa felé kacsintgató törekvéseinek. Szerencséjükre a fegyvercsörgést és csatazajt hosszabb-rövidebb időre nyugalmasabb napok váltották. Ez volt a se béke, se háború időszaka, amikor a hosszú ideig hópénz nélkül maradt végvári vitézeket gyakorta voltak kénytelenek Bécsből hatalmi szóval és főleg ígéretekkel nyugvásra inteni, és az utakat jól ismerő helybéli kalauzok vezetésével békekövetségek indultak Komáromból Isztambulba és érkeztek vissza. Az sem ment ritkaságszámba, hogy a hadban álló felek éppen a város határában tárgyaltak és megkötötték, vagy meghosszabbították a békeszerződést a turbános-kaftános és cifra német ruhás császári követek, amint azt akkoriban mondták, megpecsételték a szultán és a császár frigyét.

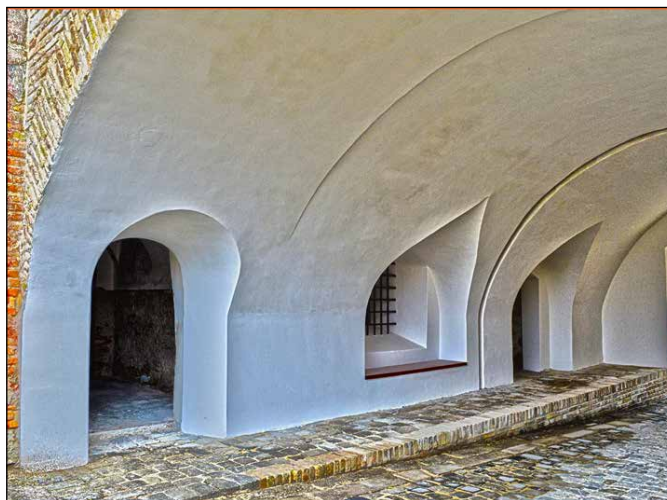
Az Úr ezerhatszáznegyvenkettedik esztendejének szürke komáromi hétköznapijaiba csupán a negyedik hónapja folyó diplomáciai tárgyalások vittek némi színt és hangulatot, amelyek ered-

Az Újvár Lipót-kapuja a várudvar felől

ményeként a túlsó parton elterülő Szőnyben végre megkötötték a törökkel a békét. Ez volt a második szőnyi békekötés, mert 1627-ben ugyanott már szentesítettek egyet. Érthető, hogy elsősorban ezt az ország-világra szóló eseményt vitatták meg a polgárok a városközpontban található egyik vendéglőben, ahol egy napon a megszokottnál is nagyobb volt a sokadalom. Kora hajnal óta pattogott a tűz a konyhán, s a gyomrot megülő súlyos ételszaggal vegyült a kupákból asztalra loccsanó bor savanykás párája. Sűrögtek a szakácsok és a felszolgáló cselédek, hogy enyhítsék a vendégek szűnni, csillapodni nem akaró éhét, szomját. A környező falvakból termésfeleslegüket felhozó parasztok öblítették le torkukat az út porától a falécekkel leválasztott ivóban, míg a boltozott helyiség tágasabb hátsó részében a vaskos

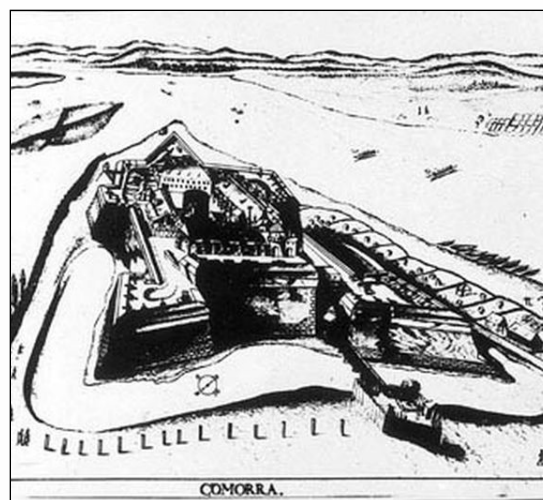
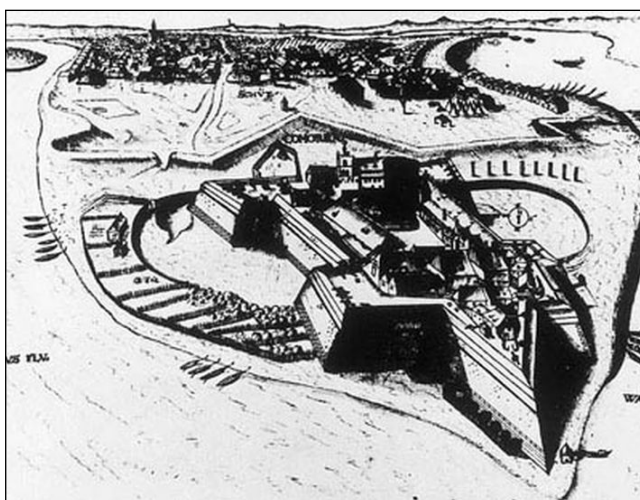
Az Öregvár felújított kapualja az ülőfülkékkel

XI. Ince pápa szobra a budai várnegyedben

tölgyfaasztalok mellett a városi polgárok, céhbeli mesteremberek, nap- és szélcserezett arcú naszádosok folytattak heves vitát a szultán és a császár legújabb frigyéről, a piaci árakról, a vízfogásról és a remélt újabb várerődítési munkálatokról, amelyek sokuknak hosszabb időre kenyeret és megélhetést biztosíthatnak. A városi iskolamester pedig hiteles forrásból tudni vélte, hogy hamarosan meghozza gyümölcsét Orbovai Jakusith György nyitrai püspök, továbbá gróf Althán Adolf várkormányzó és neje korábbi alapítványa, amely a jezsuita rend itteni letelepedését és egy gimnázium megnyitását célozta.

Az ablakhoz közeli sarokban egy középkorú bajuszos ember kortyolta italát, akinek az öltözéke első pillantásra elárulta, hogy messze idegenből szakadt a városba. Hosszabb ideje fürkésző tekintetét a magyar, német és rác arcokra vetette, s miközben komótosan hörpintgetett kupájából, szaporán siklott az irónja az előtte heverő merített papíron, s a kész rajzok sorra a mellette lévő mappába vándoroltak.

A komáromi vár Ledentu metszetein

- Uram, ha nem veszi tolakodásnak....

Felpillantott, és a beszűrődő fényben egy fiatal katonatiszt nyurga alakja rajzolódott ki előtte. Hellyel kínálta és hamarosan újabb boroskupa került az asztalra. Az írón megpihent, a gazdája mellé került a padra, s hamarosan megindult kettőjük között a beszélgetés.

- Amint látja uraságod – kezdte a bemutatkozást a jövevényt az asztalához invitáló -, festő vagyok, eddig elsősorban portrékat készítettem, de építészetet is tanultam. Johann Ledentu a becsületes nevem, amelyet Németalföldről származó vallon elődeim még Le Dentu-nak írtak. Jelenleg a bécsi udvari kamara megbízásából a kincstár tulajdonát képező magyarországi várakról készítek rajzokat, amelyeket később rézbe metszenek. Felvidéki utazásom során így kerültem Komáromba is. Ha első benyomásom nem csal, akkor a tiszt úr sem idevalósi... – mondta, miközben nagyot kortyolva asztaltársa arcvonásait fürkészte.

- Eltalálta, uram – válaszolta a nyurga termetű, kissé aszkétakülsőjű, de rendkívül határozott arcvonású tiszt némi olaszos akcentussal. – Benedetto Odescalchi vagyok, őfelsége komáromi regimentjének tisztje. Családom az olaszországi Como városából származik, s minden vagyonát felemésztette a török elleni küzdelem támogatása. Jogi tanulmányaim befejezése után magam is katonai pályára léptem, s most éppen sorsdöntő elhatározás előtt állok. Eddig kardommal szolgáltam a kereszténység védelmének az ügyét, de úgy érzem, egyházi pályára lépve szerény képességeim szerint az eddiginél is jobban támogathatnám közös ügyünket, a török kiszorítását Európából. Ehhez természetesen az uralkodók összefogásán, továbbá egy katolikus liga létrehozásán kívül nagy anyagi áldozatok meghozatalára is szükség lesz. Hamarosan visszatérek hazámba, és a kardomat keresztre cserélve szolgálom tovább.

Már késő éjszaka volt, amikor az újdonsült ismerősök a komáromi vendégfogadóban istenhozzadot mondtak abban a reményben, hogy még bizonyára hallanak egymásról. S valóban, a két idegen nevét – ha más vonatkozásban is – de feljegyezte a történelem...

...

Benedetto Odescalchi (1611-1689), a hajdani komáromi katonatiszt XI. Ince pápaként vonult be a történelembe, akit később az egyház Boldoggá avatott. Hazatérve a papi hivatást vá-

A komáromi vár a 16. és 17. század fordulóján

lasztotta, és hamarosan meredeken felfelé ívelt a pályája. 1669-ben IX. Kelemen pápa utódjának jelölték, ám megválasztását XIV. Lajos francia király mesterkedései elodázták. Végül 1676. szeptember 21-én XI. Ince pápa néven lett Szent Péter utóda. Átszervezte a vatikáni adminisztrációt, majd rendbe tette a zilált pápai kincstárat. Fáradozásait, egyházi reformjait végül azzal koronázta, amikor Bécs 1683-as sikertelen török ostroma után hatalmas pápai anyagi támogatással és buzdítással a keresztény seregek ellentámadása előbb Buda, majd később egész Magyarország felsza-

Tollius metszete Komáromról a 17. század elejéről

badításához vezetett. XI. Ince pápának, akit 1956-ban, azaz hatvan évvel ezelőtt Boldoggá avattak, Budapesten szobrot emeltek, Esztergomban pedig emléktábla őrzi nevét. A pápává lett egykori komáromi katonatiszt, akinek százötven éves uralmuk után a törökök kiűzését köszönhetjük, talán a komáromi várban is megérdemelne egy szerény emléktáblát. S befejezésül talán még annyit, hogy a szerteágazó Odescalchi család Magyarországra szakadt főúri ágának a leszármazottja volt az az Odescalchi Miklós, aki arisztokrataként is bekapcsolódott az antifasiszta mozgalomba, és ezért a nyilasok 1945-ben Sopronkőhidán kivégezték. De ez már egy másik történet...

Németh István

„Egyre magasabb hegycsúcsokat szeretnék megmászni”

Beszélgetés dr. Nagy István egyetemi docenssel, hegymászóval

Dr. Nagy István, az Óbudai Egyetem révkomáromi származású tanára tíz éve hódol azon kedvtelésének, hogy meghódítja a világ különböző országainak legmagasabb hegycsúcsait. Amatőr hegymászonak tartja magát, de az elmúlt években elért eredményei, kitartása, szorgalma, hite, rendszeres edzése egyértelműen profivá tette őt. Emellett – tanult szakmájából kifolyólag – huszonöt éve foglalkozik robotikával. Nemcsak tanítja ezt a szakot, hanem különböző programokat ír és szerkeszt ebben a témában. Az elmúlt másfél évtizedben több rangos nemzetközi robotika-konferencián tartott előadást, szekcióvezetőként is működött, számos tudományos értekezése jelent meg – konferenciaanyagként is – a különböző hazai és külföldi szaklapokban, tanulmánykötetekben, könyvekben, magyar, angol és arab nyelven. Nagy Istvánt akkor kértem mikrofonvégre, amikor a közelmúltban megérkezett a Himalájából.

– Nemrég tértél vissza a Himalájából, ahol társaiddal együtt megmásztatok egy csaknem 5 000 méter magas hegycsúcsot. Mióta terveztétek ezt az igencsak igényes túrát?

– A Himalájába vezető túrát 2015 óta terveztük barátaimmal és hegymászótársaimmal. Úgy gondoltuk, hogy ezúttal a turisták által elkerült helyekre megyünk, tehát nem turistaközpontokba, ami alatt elsősorban a Mount Everest alaptáborát értem. Itt a hegymászók teljes kiszolgálása valósul meg, azaz előkészített táborok várják a kirándulókat, a serpák reggelire megfőzik a teát, elkészítik a reggelit, a sátoron kopogtatnak, ébresztenek és készen tálnak mindent a hegymászók számára. Mi ellenben úgy döntöttünk, hogy saját magunk fogjuk mindezt elkészíteni, és nem kérünk kiszolgálást a helyi serpáktól, próbálunk mindent önerőből megvalósítani, tehát saját sátor, saját élelmiszer stb.

– Mi volt az eredeti terv és mit sikerült belőle megvalósítani?

– Eredeti tervünk a Pin Parvati hágó megmászása volt, ami Észak-Nyugat-Indiában található, legmagasabb csúcsa 6200 méter, az óceán felőli oldalon a monszun, a tibeti oldalon pedig a szárazság uralkodik.

– Mit jelent ez a gyakorlatban?

– Azt, hogy a monszun részen napi három megázást vésztünk volna át, ha megmásszuk,

Szlovákia legmagasabb hegycsúcsának, a Gerlach megmászása 2015-ben (Nagy István a második a kötélén)

a másik oldalon pedig évente mindössze kétszer-háromszor esik az eső.

– *Úgy tudom, hogy a gondok nem itt kezdődtek...*

– ...Nem bizony. A helyzet az, hogy ha a Himalájában bárhová megy a túrázó, helyi vezetőt kell fogadnia, aki tökéletes helyismerettel rendelkezik. Az alaptáborunkban be is mentünk az utazási irodába, elmondtuk a tervünket, s rögtön kezdődtek a problémák, ugyanis olyanok voltak az időjárási körülmények,

hogy egyetlen helyi vezető sem vállalta, hogy a kísérőnk lesz. Meg kellett tehát változtatni a tervünket, újra kellett tervezni az utunkat. Két lehetőségünk volt: vagy elindulunk helyi vezető nélkül, vagy másik útvonalat választunk. Az előbbi mellett döntöttünk, ugyanis kiváló budapesti vezető is volt a csapatunkban, aki több mint tíz éve jár Indiába, a doktori munkájában is ezt a

Az iráni Damavand csúcson 2014-ben

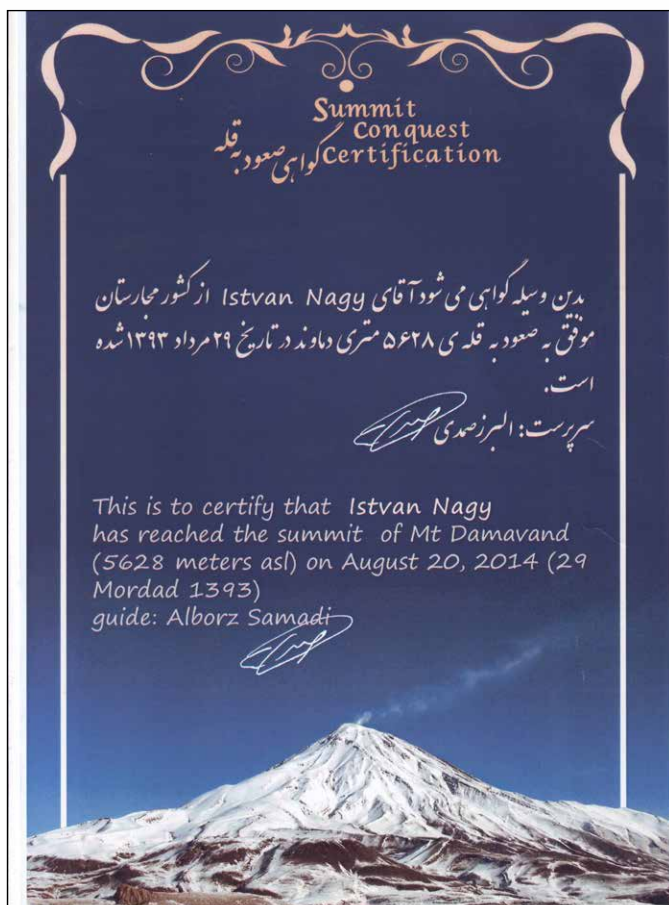
területet dolgozta fel, tehát nagyon jól ismerte a területet, így azt gondoltuk, elindulunk egyedül. Igen ám, de számárra is szükség lett volna, ami a felszerelésünket szállította volna. Szamarat sem kaptunk, az állat életét is féltették a helyiek.

– *Ismét kupaktanácsot tartottatok...*

– Így van, s úgy döntöttünk, hogy egy kisebb hágót választunk, s ezen fogunk átmenni a tibeti, szárazabbik oldalra. Így is történt, ez volt a Rothang-hágó, amely magyarra lefordítva „Halál-hágót” jelent.

– *Perspektivikus elnevezés...*

– Hát, igen, csak május és november között járható ez az útszakasz, sokszor a hó és az esőzések miatt járhatatlan. Gyakori jelenség, hogy a víz kitép darabokat az útból. A Rothang-hágó magassága 3900 méter körül van. Nehezen ugyan, de át-

Az iráni Damavand csúcson 2014-ben

jutottunk rajta a tibeti oldalra. Itt három napot töltöttünk, további hegycsúcsokat, kolostorokat néztünk ki magunknak, amelyeket szerettünk volna meghódítani. Ahogy már mondtam, eredeti tervünk ugyan nem sikerült, viszont kicsit kárpótolta bennünket, hogy sikerült megmászunk a mintegy 4800 méter magas újabb hegyet. Különösebb sziklamászásra nem volt szükség, tehát kis hátizsákkal meg tudtuk csinálni ezeket a túrákat. A világ legmagasabb kolostorában is voltunk, a neve: Key Gompa, így tehát a kolostorok

Ausztria legmagasabb hegycsúcsán, a Grossglockneren, 2008-ban

életébe is belekóstoltunk. Nagyon érdekes volt, lelkiileg átlényegültünk. Aludtunk kolostorokban, illetve előre kijelölt táborhelyeken és természetesen saját sátorunkban is. Nem beszélve arról, hogy a Chandra tal a szent tó, szintén az egyik legmagasabb, abban lábat is mostunk.

- *Mit jelent lelkiileg, amikor felérsz egy csúcsra, hogyan ünneplitek meg a sikert?*
- Ez hegycsúcstól függ. Az idén az igazi „csúcsérzés” elmaradt, hiszen az eredeti cél, a 6200 méteres csúcs megmászása nem sikerült. A csúcsérzés egy hegymászó számára annyit jelent, hogy megéssz a jutalom csokit, amit a csúcsra tartogatott. Ez talán gyerekesen hangzik...

- *...egyáltalán nem...*
- Számunkra, hegymászók számára, a csokinak egyébként is jelentős szerepe van, hiszen tele van energiával, az íze is jó, s eufórikus érzést ad a csoki evés egy hegycsúcson, pihenés közben.

- *Mennyi ideig tartózkodtok egy meghódított hegycsúcson?*
- Ez is csúcstól függ. A mostani – Himalájában lévő – csúcson leültünk, átbeszéltük az eddigi kirándulásunkat, s azt, hogy mi legyen még ezután, ugyanis időt is spóroltunk, maradt még pár nap, amit próbáltunk okosan kihasználni. Talán egy órát voltunk ott, aztán indultunk tovább. Egyéb csúcsokon, például egy 5700 méteres csúcson, Iránban vagy az Alpok egy-egy csúcsán, ott nem fér el háromnál több ember. Mindemellett áll mögöttem még harminc hegymászó, aki szintén fel akar oda jutni, úgyhogy csupán arra van lehetőség, hogy fényképet készítsünk, aztán kész. Ilyen helyeken a csúcsérzés és az ott eltöltött igen rövid idő abból áll, hogy fölállunk a csúcsra, odaadjuk a barátunknak a fényképezőgépet, hogy készítsen fotót, megköszönjük a hegynek, hogy meghódíthattuk, és már jövőnk is lefelé.

- *Az elmúlt tíz évben a világ több országának – Szlovákia, Ausztria, Szlovénia, Spanyolor-*

szág, Irán – legmagasabb csúcsát sikerült megmászni. Hogyan és melyik hegycsúcs meghódításával kezdődött ez a nagyon veszélyes, de gyönyörű kihívássorozat?

– Szlovákia második – egyben Lengyelország – legmagasabb csúcsának, a Rysy-nek (2503 m) a megmászásával kezdődött ez a hobbim, itt és ekkor kaptam nagy kedvet a hegymáshoz. A tervem az volt, hogy megmásszam a környező országok hegycsúcsait, hogy minden évben egy-egy ország legmagasabb hegycsúcsát meghódítsak. Így kerültem el Ausztriába, a GrosGlockner-re (3798 m) 2008-ban, Szlovéniába a Triglav-ra (2864 m) és 2015-ben megmáztuk Szlovákia legmagasabb csúcsát, a Gerlachfalvi-csúcsot (2655 m). Eljutottam a Pireneusokba is, így annak legmagasabb csúcsát, az Aneto-t (3404 m) is megmáztam.

– *S amikor hazajöttél, döbbenet vetted tudomásul, hogy nem Spanyolország legmagasabb csúcsát másztad meg, hiszen az a Kanári-szigeteken van...*

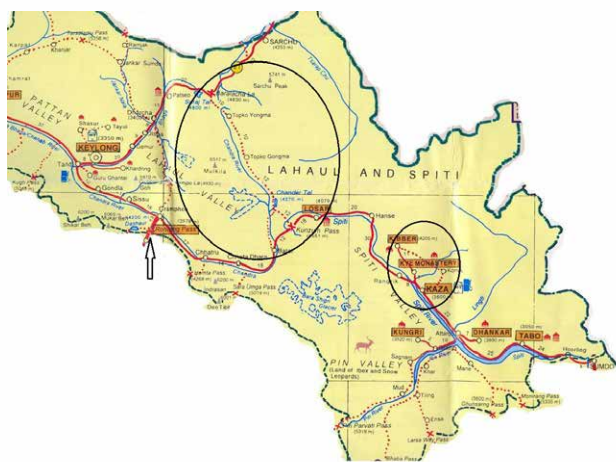
– ...pontosan így van. Spanyolország legmagasabb csúcsa ugyanis a Kanári-szigeteken lévő Teide (3718 m), amit a következő évben, 2008-ban megmáztam.

– *Ezek után még magasabb csúcsokra vágytál.*

– Igen. Az eddigiek ugyanis 3000-4000 méter körüli csúcsok voltak. Azt mondtam magamban: próbáljuk meg a magasabb hegycsúcsokat is meghódítani, gondoltam itt elsősorban a törökországi Ararát (5137 m), az oroszországi Elbrus (5642 m), a tanzániai Kilimadzsáro (5895 m) csúcsokra. Az egyik barátom ajánlotta, hogy Iránban van egy gyönyörű hegycsúcs, a Damávand, ami 5700 méter magas. Azt mondta, hogy megy oda egy hegymászócsapat, s ha van kedvem, menjek velük, nevezek be én is. Így valósult meg 2014-ben az iráni hegymászás.

– *Úgy tudom, hogy ez vulkánhegy, aminek a kénkibocsátása igencsak nehezíti a hegymászást.*

– Így van, a Damávand vulkánhegy, a csúcsa kénfelhőben van, nehézséget okoz még a magasság, az alacsony légnyomás, az oxigénhiány, illetve a kénese levegő. Nagyon kellett tehát figyelni arra, hogy a szél milyen irányban viszi a kénese felhőt, annak érdekében, hogy a csúcsra minél kevesebb kén beszívásával juthassunk fel. Végül sikerült.

Bejárt helyek

– *Kemény és rendszeres edzés előzi meg ezeket a világjáró túrákat. Miből áll neked a rövid- és hosszú távú edzés?*

– Napi edzésben vagyok, hiszen ha a munkahelyi beosztásom megengedi, akkor a napot azzal kezdem, hogy reggel futok. Emellett minden évben részt veszek a Balaton-átúszáson, az öbölúszáson,

utána a „Spirit of Balaton”, tehát a Balaton körbeciklizési túráján. Az évi edzéseimet tavasszal szoktam kezdeni a „Gerecse 50” vagy a „Komárom 10” abszolválásával. Emellett minden héten vasárnap úszni járok.

- *Mik a jövőbeli terveid?*
- Amennyiben a fizikai és anyagi lehetőségeim megengedik (a fizikairól tudok tenni, az anyagiak előteremtése már nehezebb dió), a legmagasabb hegycsúcsokból szeretnék minél többet megmászni, magamévá tenni. Létezik egy „Seven Summits” (Hét Hegycsúcs) nevű klub, s akik megmázták a csúcsokat, azok lehetnek a klub tagjai. A világ öt földrészén lévő legmagasabb csúcsokhoz még hozzátették a Déli-sarkon (Vinson – 4892 m), illetve a Fülöp-szigeteken (Puncak Jaya – 4884 m) lévő legmagasabb csúcsot. Aki tehát megmássza ezt a 5 + 2 hegyet, az bekerül a Seven Summits Club-ba. Ezeket a hegyeket már megnéztem magamnak a világhálón (kivéve a 8000 m felettieket), magasság és felkészültség tekintetében nem lenne gond, az anyagi háttér biztosítása sokkal nehezebb feladat.
- *Köszönöm a beszélgetést és sok sikert kívánok neked a további hegycsúcsok meghódításához.*

Tarics Péter

Spanyolország legmagasabb hegycsúcsán, a Kanári-szigeteken lévő Tejde csúcson

Lesz végre igazi változás az egészségügyben?

Alapjaiban kellene átalakítani a rendszert...

Az oktatás mellett az egészségügyet is elsődleges prioritásként emlegetik a mindenkori kormányok. A szlovák egészségügy mégis botrányoktól hangos, a kórházak többsége – elsősorban az egyetemi, azaz állami intézmények – adósságokat halmoz fel, a várólisták pedig nem csökkennek. Ez utóbbiak esetében sokszor már nemcsak az életmentő műtétekre, hanem a kivizsgálásokra is várni kell, mivel az egészségügyi biztosítók diktálják a feltételeket.

Az egészségügy maga is gyógyításra szorul, ennek ellenére a kormány csak a tüneteket kezeli, a betegséget magát nem. Az egészségügyet alapjaiban kellene megváltoztatni. Kérdéses, van-e erre politikai akarat. Hiszen abban mindenki egyetért, hogy az egészségügy helyzetét meg kell oldani. Abban azonban már nincsen egyetértés, hogy ezt miképpen lehetne megvalósítani. Vannak olyan szakemberek, akik szerint a rendszerben elégséges pénz van, csak annak elosztása és felhasználása nem elég hatékony. Amennyiben nem hatékony a pénz elosztása, nem hatékony maga az ellátás sem.

Az egészségügyi miniszter a napokban azzal a javaslattal állt elő, hogy a páciensek által fizetett illetékekben rendet akar teremteni. A legvitatottabb kérdés az elsőbbségi kivizsgálásért fizetett előjegyzési illeték, illetve a rendelőintézetben az első kivizsgálásért fizetett illeték. Ez utóbbit az egészségügyi tárca ismét bevezetné, a korábbi 20 korona helyett egy eurót kellene fizetni, ami harminc százalékos emelkedést jelentene. Az elsőbbségi kivizsgálásáért járó illetéket annak ellenére ismételten bevezetnék, hogy azt csak tavaly törülte el a Fico-kormány.

A szakmai szervezetek, a megyék képviselői és a minisztérium a napokban tárgyaltak az egészségügyi illetékekről. A tárgyalások után a sajtóban megjelent hírekből nehéz eldönteni, miben állapodtak meg a felek, mivel a minisztérium és a szakmai szervezetek egymástól eltérő

információkat adtak ki. Az bizonyos, hogy az egészségügyi rendszert alapjaiban kellene átalakítani, nem pedig kozmetikázásokat végezni.

Egy általunk megkérdezett egészségügyi nővér elmondta: a betegek igénylik az elsőbbségi kivizsgálást. „Hozzánk sok olyan személy jár, aki a munkahelyéről egy-két órára el tud szabadulni, de egész napra nem tud kimaradni. Az ő esetükben mindenképpen szerencsés a pontos időpontra való berendelés. Korábban azt a gyakorlatot vezettük be, hogy a rendelési órák után, illetve pénteki napon fogadtuk azokat, akik hajlandóak voltak fizetni az elsőbbségi kivizsgálásért, ez a módszer bevált” – mondta az egészségügyi nővér.

„Addig nem volt semmi gond, míg a Most-Híd nem állt elő olyan ötlettel, hogy a rendes rendelési órákat megszakítva vizsgáljuk ki azokat a pácienseket, akik pontos időpontra érkeztek és fizettek ezért a szolgáltatásért. Bízom benne, a betegeknek nevében is, hogy a törvény visszaállítja a korábbi gyakorlatot. Azzal a javaslattal is egyetértünk, hogy a rendelési idő után legyenek ezek az időpontok, semmiképpen sem tartom szerencsésnek a páciensek közötti konfliktuskeltést, amiatt a rendelési időben kell ellátnunk a fizetős klienseinket” – mondta el véleményét. Hozzátette még, hogy a szakrendelőkben tartja elképzelhetőnek ezt a gyakorlatot, a körzeti orvosoknál nehezebb megoldani, hogy a betegeket előjegyezzék.

A fővárosi rendelőben dolgozó nővér szerint nem csupán ezeket a problémákat kellene megoldania a kormánynak. Véget kellene vetni annak a gyakorlatnak is, hogy az egészségügyi biztosítók csak meghatározott számú kivizsgálás után fizetnek. „Ha minden beteget el akarunk látni, akkor előfordul, hogy az ellátottak feléért már nem kapjuk meg az illetéket, mivel túlléptük a keretet. Ez megengedhetetlen, mi nem küldhetjük el azokat, akiknek gondjaik vannak. A biztosító viszont megteheti, hogy nem fizet ki minden beavatkozást, miközben még csak nem is fizet időben.”

Az egészségügyi miniszternek több mint egy tucat terve van, melyeket minisztersége alatt meg szeretne valósítani. Többek között a jövő évben el akarja indítani a DRG rendszert és az egészségügy elektronizációját. Az előbbi előnye a diagnosztikán alapuló finanszírozás bevezetése. Ezzel küszöbölhető ki, hogy az intézmények egy-egy beavatkozásért más-más összeget kapjanak az egészségügyi biztosítóktól. A fejlett informatikai rendszerek kedveznek az elektronizációnak, az egészségügyben ez a rendszer átláthatóságot eredményezne, amely alapja lehetne a hatékony gazdálkodásnak. Leegyszerűsítve, ha a páciens felkeres egy szakrendelőt, akkor a körzeti orvos a szakorvos véleményét az informatikai rendszeren keresztül elolvashatja majd, nem kell nyomtatott formában jelentéseket vinni a körzeti orvoshoz. Ezzel a rendszerrel elkerülhető, hogy a betegeket felesleges kivizsgálásokra küldjék, illetve a diagnosztikát is megkönnyíti. A beteg kórlapja bármely orvos számára elérhető lesz. Mindkét rendszer bevezetését évek óta ígérik. Bízunk benne, hogy sikerül a miniszternek elérnie kitűzött céljait, és az egészségügyi ellátás végre ténylegesen a pácienseket szolgálja majd, és nem lesz az egészségügyi biztosítók kénye-kedvének kitéve az, aki orvosi ellátásra szorul.

NT

A kultúrház a Szent István-szoborral

CSÁKY KÁROLY

Képek Apátújfalu történetéből

Apátújfalu a történelmi Hont és Nógrád vármegye határán, Balassagyarmat közelében, az Ipoly folyótól északra, enyhe dombok és kaptatók tövében, a Nógrádi-medence, illetve az Ipolymenti-katlan közepén települt. A medencét nyugatról a Börzsöny, délről a Cserhát, északról pedig a Korponai-hegység határolja.

Szimon Anna igazgató-tanítónő

A község hely- és vízrajzáról alapos leírást közölt 1926-ban írt krónikájában Szimon Anna, az itteni iskola egykori igazgató-tanítója. (A kézirat a Nagykürtösi Állami Levéltárban található.) Ebben olvassuk, hogy „A község legmagasabban fekvő része a 250 m magasságú Őrhegy. Legalacsonyabb a Bocskordúló, 60 m mély. A föld felülete: hegyes, dombos, egy részén rónaság. A határ a nyugati világtáj felé lejtődik. (48/926) /... A községnek van folyóvize, és pedig egy kétágú patak, a Kis- és Nagypatak. A Nagypatak forrása Príbelce hegyeiből ered, a Kispatáké pedig Kosihovce felől. A hídon túl egybeolvadva, Gyarmatnál az Ipolyba folyik. (49/926) /.../ A község völgyben fekszik és némileg hegyoldalon; egy oldalról erdők és hegyek veszik körül, a másik oldalán patak folyik. Földművelésre alkalmas, erdeje tüzelőfát szolgáltat. A patakban

mosnak és kendert áztatnak. /.../ A község szabálytalanul van építve. Részei Apáti és Újfalu. Egynegyed kilométerre van Schusdek-pusztá és Pálháza-pusztá, a faluból jár oda a nép, csak a cselédség számára vannak lakóházak. (41/926) A határrészek helyi elnevezései: Nagymező, Örhegy, Dűlő, Butykó, Uborkás, Bocskordűlő, Mankó. (45/926) /.../ A föld geológiai alakulata homok és agyag. 75 százaléka szántóföld, 15 százaléka rét, 10 százaléka pedig legelő. Termékenysége közepes. Megmunkálási módja: szántás és kevés helyen kapálás. Mindennemű gabonát termesztnek, azonkívül káposztát, babot, krumplit, lent, kendert.“ (44/936)

Apáti és Újfalu sorsának alakulását nagyban befolyásolta a két megye közelsége: azok gazdasági helyzete, az itteni nemesség birtokviszonyai, a terület állami és egyházpolitikai, közigazgatási keretei, illetve a táj geográfiai adottságai. Már az újkőkortól kezdve számos nép és népcsoport élt errefelé, keresve helyét a történelem sodrában. Bizonyítják ezt a Szlovákgyarmathoz s az Apátújfaluhoz tartozó Illésiben, illetve Illési-pusztán feltárt újkőkori település maradványai. Az előkerült eszközökből, tárgyakból arra következtethetünk, hogy ezen a tájon is virágzott a vonaldiszes és a lengyeli kultúra, sőt a zselízi kerámia maradványaiból is felszínre került néhány darab. (Csáky, 1992:14; Balassa, 1960:7, 17, 20, 82; Botik, 1988:18)

A rézkort az úgynevezett péceli kultúra emlékei „képviselik“, de bronzkori fegyvereket és ékszereket is tártak fel ezen a tájon, az Ipoly túloldalán pedig jellegzetes korabeli fekete korszók kerültek elő. Időszámításunk előtt szkíták és kelták telepdtek meg itt, majd a kvádok, rómaiak, hunok, avarok, szlávok és bolgárok követték őket.

Árpád, a honfoglaló magyarok vezére Zoárdot és Kadocsát küldte a Kárpát-medence felső részeinek elfoglalására, akik a Zagyva és a Galga folyó mentén nyomultak fel az Ipoly völgyébe. A szomszédos Gyarmat már ekkor egyik őrhelye lett az Ipoly menti gyeplétszereknek. Neve egyébként a hét honfoglaló törzs egyikének, Kürtgyarmatnak a nevét őrzi. Betelepítésének idejét, akárcsak a többi törzsnevet viselő faluét is, a X. század első felére teszik a történészek. Belitzky János hívta fel a figyelmet arra, hogy „az országvédő gyeplétszerek láncolata vidékünkön az

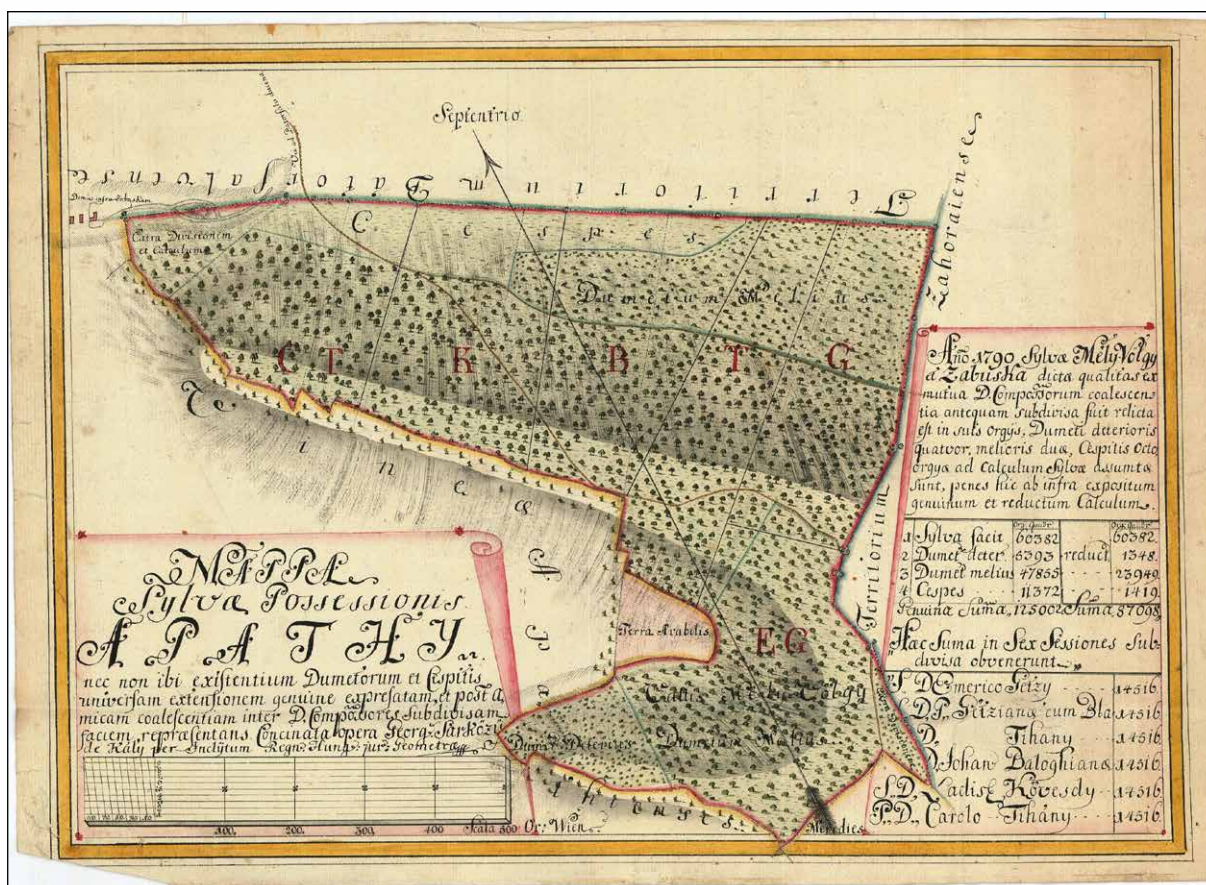

Kataszteri térkép a XVIII. század végéről (Szolnoki levéltár)

Ipoly északi partjára nyíló völgyekben húzódott. Ennek védelmére – viszonylag rövid szakaszon – 1 Nyék, 1 Keszi, 1 kabar (Kővár), 1 Kér, 1 Kürt és 2 Gyarmat törzsnevet viselő hadat telepítettek“. (Belitzky, 1977:19) Ezek a falvak ma is megvannak a történelmi Hont és Nógrád területén.

Belitzky azt is feltételezi, hogy az Alföldről észak felé irányuló kereskedelem egyik ellenőrző állomása a gyarmati rév lett, minthogy már a X. században „forgalmas“ út vezetett mind az Ipoly völgyében, mind a Kürtös-patak mentén. Nyilván fontos szerep juthatott az államalapítás első századaiban Apátinak és Újfalunak is. Az utóbbi egy időben vámhely (tributum) is volt.

Apátújfalu közigazgatásilag bár Hont megyéhez tartozott, történetét nem tárgyalhatjuk Nógrád megye, pontosabban Balassagyarmat történetének ismerete nélkül. A település ugyanis évszázadokon át szorosan kötődött az egykori megyeszékhelyhez, melynek errefelé alakultak ki uradalmi központjai, s a későbbi városi polgárok pincesorai is a közelben épültek fel. Hosszú időn át a gyarmati lakosok földet, vadászati jogot béreltek Apátújfaluban, a helybeliek pedig a gyarmati piacokon és vásárokon értékesítették termékeiket, állataikat. Sokan a város polgárházánál szolgáltak cselédként, a mesteremberek az ottani építkezéseken vállaltak munkát stb. A Balassák, a Zichyek birtokain sok-sok apáti és újfalusi zsellér, cseléd, napszámos talált megélhetést. A gyarmati őrtorony katonái pedig évszázadokkal ezelőtt nemcsak a város biztonságára, hanem az Ipoly túloldalán élők nyugalma is ügyeltek. A település török kori pusztulása után meg több

Apáti 1790-es kataszteri térképe a szolnoki levéltárból

Apátújfalu falumúzeuma

helybeli polgár keresett menedéket a közeli Apátiban és Újfaluban, s vitt munkásokat innen elpusztult birtokai helyreállításához.

Természetesen voltak összefonódások a két megye közt is. A királyi vármegyék kialakulásakor a katonafalvak lakosait a várközpontok szolgálatába állították. Így került Gyarmat is, mint őrhely Hont várának kötelékébe. A történészek tudni vélik, hogy a település katonái már 997-ben, a Koppany-lázadás leverése idején Hont és

Pázmán lovag vezérlete alatt várispánsági kötelékben harcoltak, sőt még a XIII. század eljén, 1228-ban is együtt teljesítettek szolgálatot a honti várkatonákkal Zólyom várának védelmében. (Belitzky, 1977)

Apáti és Újfalu Hont megye településeiként természetesen hosszú időn át Hont és Pázmán lovagok leszármazottainak a birtoka volt, lakói pedig már korán a keresztény hitet gyakorolták. Hiszen a keresztény hit már a X. században, Géza fejedelem idejében az „Ipolyvölgyén letelepedett magyarság között is termékeny talajra talált”.

A Nagykürtösi járás faluját csak a XX. század elejétől nevezik így, akkor egyesült ugyanis Apáti és Újfalu. Az egyesítéssel kapcsolatban a különböző források más-más időpontot (1902, 1904, 1906, 1907) közölnek, ezért ennek tisztázásához még mi is visszatérünk a későbbiekben.

Borovszky Samu nagy vármegye-monográfiájában (1906) és Bakács István könyvében (1971, 84) még az olvasható, hogy Apaty első írásos említése csak a XIV. század elején (1302) történt, ám Györffy György bizonyítása szerint a település már jóval előbb megvolt (Györffy 1986, 175); Apáti ugyanis Nénye határának azon részéből alakult ki, melyet a Hontpázmány nembeli Lampert comes 1132 táján a bozóki monostornak adott. 1277-ben is a bozóki egyház földjeként említik a helységet, melynek kegyura az ottani apát volt.

Újfaluról is úgy tudtuk, hogy 1330-ban említik először a források. Bakács István viszont egy 1323-as oklevelet is ismertet, amelyben szerepel a helység neve, Vyfolu alakban. 1347-ben már vámhely (tributum) volt, később pedig a Szécsényiek és a Balassák is birtokolták. A török hódoltság korában egy ideig Apáti népe a Nógrádi szandzsáknak adózott, összesen 1300 akcsát érő termékkel. Akkor 56 akcsa tett ki egy forintot. Az összeget 5 kapu (adózó ház) 8 felnőtt férfitagja után szabták ki. Újfaluban 8 adózó házat és 10 felnőtt férfit írtak össze. Az ő adójuk 3259 akcsányi volt.

Fennmaradt Újfalu 1770-es urbáriuma, melyből megtudhatjuk, hogy a község ekkor Blaskovics Józsefné Dacsó Anna birtoka volt, akinek tizenkét helyi jobbágy- és tizenhét zsellér-

család adózott. A jobbágyok közt olyan nevéekkel találkozhatunk, mint Szabó, Bövíz, Tóth, Péter, Básty, Babka és Kis. Legtöbbjük egésztelkes jobbágy volt, telkéhez 18 hold szántó és nagyobb kiterjedésű rét tartozott. A helység további földesurairól, valamint a középkori gazdálkodási viszonyokról a továbbiakban szólnunk még alaposabban.

Magyarország legrégibb földrajzi leírásainak egyikében, Vályi András könyvében Apátiról (Opatulze) azt olvassuk, hogy az „Elegyes tót és magyar falu Hont vármegyében“. Birtokosai „Vajda és más Uraságok“. Lakosai katolikusok és evangélikusok. A falu „Házas Nenényhez“ közel fekszik, melynek egyben filiálisa is. Bozóktól „mintegy két mérföldnyire“ található. „Határbéli fölgye jó, fája tűzre elég, épületre való kevés, legelője bővséges, és szőlő hegye is közepszerű bokrok terem“. (Vályi, 1796:43)

A falvak vallási felekezetének összetételéről természetesen az egyházi Schematizmusok is közölnek adatokat. Az 1842-esből például megtudhatjuk, hogy Apátiban akkor 107, Újfaluban pedig 206 katolikus élt. Az evangélikusok zömmel az Apátéhoz tartozó Zabuska pusztán laktak, összesen tizenhárman. Egy részük később szlováknak vallotta magát. A Lukanényei Egyházközség területén, melyhez a két falu is tartozott, már ekkor számon tartottak 11 zsidó vallású polgárt is.

A község szerepel Fényes Elek XIX. század közepén írt geográfiai szótárában is (Fényes, 1857; hasonmás kiadás, 1984:32, 235). Apátiról többek közt azt olvassuk Fényesnél, hogy földje és rétje jó, „szőlője kitűnő bortermő, erdeje csekély“. A falut, melynek akkor 168 katolikus lakosa volt, többen is birtokolták, köztük Blakovics Pál és Buócz Lajos. (A neveket a geográfiai szótárnak megfelelően írtuk.)

Újfaluban a XIX. század közepén 265 katolikus és 9 evangélikus lakos élt. A Balassagyarmathoz egynegyed mérföldre található települést magyar faluként jegyzik több földbirtokossal s kiemelt szőlőműveléssel, illetve bortermeléssel.

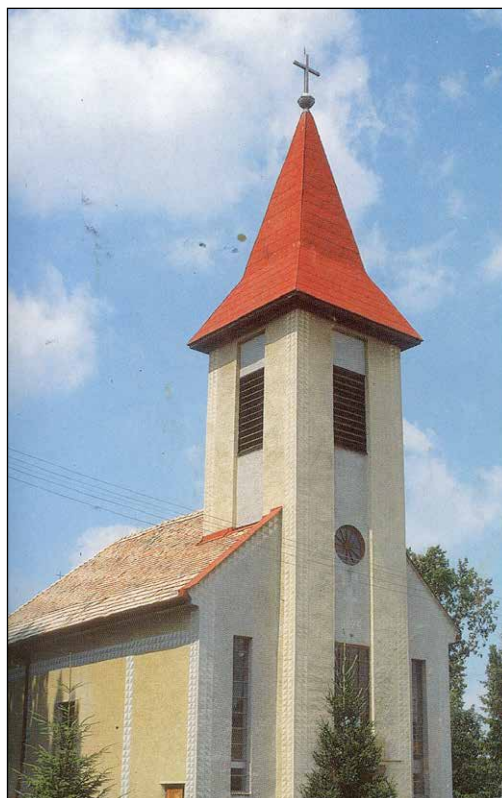
Néhány évvel később ifj. Palugyay Imre szintén közölt adatokat a faluról (Palugyay 1855, 593., 641). A Bozóki járáshoz tartozó Apátiban akkor 107 magyar és 5 „tót“ lakott mindössze, akik közül 106 volt a katolikusok, 6

Jámbor-panzió

az evangélikusok száma. A faluhoz csupán 118 kat. hold szántó, 48 kat. hold rét, 61 kat. hold szőlő, 23 kat. hold legelő és 86 kat. hold erdő tartozott. A határt első osztályúnak minősítették, s a földesúr az esztergomi főkáptalan volt. A faluhoz tartozott Zabuska pusztája, a szomszédos települések pedig Bátorfalu, Zahora, Podluzsányi pusztája és Újfalu voltak. Jegyezték 4 telkes házat és 11 zsellérházat. Egy telken két ház állott. A gyermekek Újfaluba jártak iskolába.

Újfaluban valamivel többen, 218-an laktak: 183 római katolikus, 25 evangélikus és 10 zsidó. Közülük 208-an vallották magukat magyarnak. A településen 27 zsellérház, 6 egész- és 4 két negyedtelkes jobbágyporta volt, valamint 3 urasági ház állt itt. Összterülete 1123 kat. holdat tett ki, ebből 679 volt a szántóföld, 288 a rét és kert, 64 a szőlő, 128 a legelő és mindössze 12 az erdő. A határ minősége közepeszerű volt. A fölterület elaprózódására utal a 170 birtokos 599 helyirati száma. A faluhoz tartozott Illési pusztája is, szomszédos települései pedig Apáti, Leszenye, Bátorfalu és Terbegeg voltak. A tanodát 8 leány és 10 fiú látogatta. (Palugyay, 1855: 593, 641)

Apátújfalu temploma

Az osztrák-magyar kiegyezés után, 1869-ben Apátinak 116 lakosa volt. Közülük 103-an római katolikusnak, 8-an izraelitának, 5-en evangélikusnak vallották magukat. A nemek megoszlása majdnem azonos volt: 59 férfit és 57 nőt írtak össze. Szinte egyezett a házak és a családok száma is: a 26 család 24 lakóházban élt.

A népesebb Újfalu lakosainak száma 331 volt: 272 római katolikussal, 42 evangélikussal és 17 izraelitával. A nemek közt itt már nagyobb volt az aránytalanság, akárcsak a házak és a családok száma közt is. A 78 családba tagolódott 152 férfi és 179 nő 54 házban lakott. (Sebők, 2005:81)

A két településnek 1869-ben tehát összesen 447 lakója volt. Ez a szám 1880-ra jelentősen megcsappant, aminek oka lehetett az 1873-as kolera- meg az akkori feketehimlő-járvány is. Az itteniek száma tehát 392-re apadt. Tíz év múlva négyszáz fölé emelkedett a lakók száma, 1900-ban pedig már 439-en éltek a két településen.

A századforduló táján, az 1892-es összeírás adatai alapján Apátiban 20, Újfaluban 40 ház

állt. Az előbbi területe 384, az utóbbié 1204 kat. hold volt. Apáti 103 lakosából heten szlováknak, nyolcan izraelitának vallották magukat. Újfaluban 302-en laktak, köztük 11 szlovák és 8 izraelita. (Pongrácz, 1893:90-91)

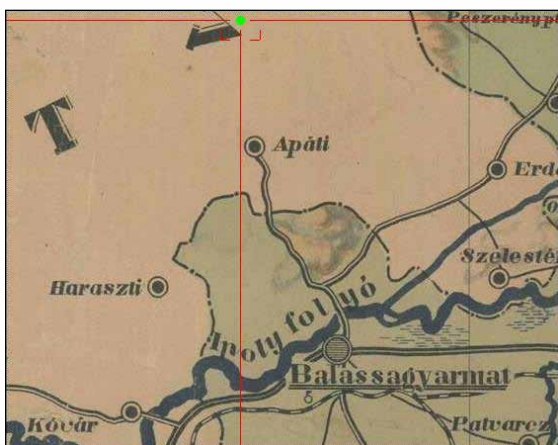
A település nemzetiségi képének alakuláról dr. Kőrösy József is említést tett 1898-as tanulmányában. Apátiról azt írja, hogy az „a század elején magyarral elegyes tótnak említették, a legutóbbi népszámlálásban azonban 103 lakó között már 96 magyar találtatott“, (24.p.) A „kis“ Újfaluról pedig megemlíti, hogy az „az utolsó években tökéletesen megmagyarosodott“. (26.p.)

A XX. század elején megjelent Borovszky-monográfia magyar kisközségként emlegeti Apátújfalu, amely „két külön helység: Apáti és Újfalu“. A kettő összesen 68 házzal, 440 római katolikus vallású lakossal rendelkezett. A Gyürky-féle birtok akkor kastélyával együtt Schusdek Jakab tulajdona, a hajdani Blaskovics-féle birtok pedig dr. Kocziáné volt. A falu határában volt Pálháza, valamint az Újfalusi és a Zabuska puszta. (Borovszky, 1906:28)

A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása című kiadványból tudjuk, hogy az azidőtájt egyesített Apátújfalunak, az Ipolynyéki járás községének akkor már 557 lakója volt: 262 férfi és 295 nő. Érdekes odafigyelni az életkor szerinti megoszlásra is: 100 hat évnél fiatalabb, 62 hat és tizenegy év közti, 44 tizenkét és tizennégy év közti, 46 tizenöt és tizenkilenc év közti gyermeket jegyeztek. A húsz év alattiak száma tehát elérte a 252-t, ami az összlakosság csaknem 50 %-át tette ki. Ez igen magas gyermekszaporulatra utal. De magas volt a 20 és 39 év közöttiek száma is, amely 166 személyt tett ki. Százán 40 és 59 év közöttiek voltak, 89-en pedig 60 évnél idősebbek. A maihoz képest tehát csaknem fordított arány állt fenn az életkor viszonylatában. A családi állapotot illetően az özvegyek száma sem volt magas. A 44 ilyen állapotú lakossal egyidőben volt 238 házas és 279 nőtlen-hajadon Apátújfaluban. A 496 magyar mellett még összeírtak 2 németet és 18 szlovákot, illetve 41 egyéb nemzetiségű lakost. Magyarul beszéltek 543-an. Felekezetiileg 500 katolikus, 28 evangélikus, 20 izraelita volt. Írni, olvani 290-en tudtak. Ha leszámítjuk a 100 hat évnél fiatalabb apátújfalusit, akkor körülbelül másfélszáz ember írástudatlan volt. Az 1501 katasztrális holddal rendelkező faluban 16 kőből vagy téglából emelt ház állt csak; 76 vályogból vagy sárfalból épült, s akadt 1 faház is. Huszonkét házat cserép, bádoggal vagy pala fedett; tizzenhét zsindely- vagy deszka-, ötvennégy pedig nád- vagy zsúpfedelű volt. (Bp.,

Régi sáttortetős, oszloptornácos gazdaház a faluban.

Apátújfalu Balassagyarmat közelében egy régi térképen

1912:110-111)

Érdekesen alakult a falu nemzetiségi összetétele Trianon után. Az 1920. évi összeírás Apátújfalura vonatkozó adatait Szimon Anna tette közzé 1926-os krónikájában. A lakosok száma ekkor 630 volt: 342 férfi és 288 nő. Érdekes a lakosok nemi összetételére odafigyelni, hiszen ez a mai hasonló adatoknak a fordítottja. Ugyancsak említést érdemel Apátújfalu akkori nemzetiségi képe: a település lakosai közül 113-an csehszlovák, 517-en magyar nemzetiségűnek vallották

magukat. (43/926) A Szlovákiai Magyar Adatbank által közölt 1921. évi statisztikai adatok egy kicsit más képet mutatnak: eszerint az 571 lakosból 494 a magyar (86,5 %), 40 pedig a szlovák (7 %). Ugyancsak Szimon Anna közöl 1926-os adatokat. Akkor a 665 lakosból 342 volt a férfi és 331 a nő. Mint látjuk, a nemek száma már közelített egymáshoz. A nemzetiségi összetétel viszont ismét változott: kevesebb lett a csehszlovák nemzetiségűek száma (39), a magyaroké viszont emelkedett (626). Vallásfelekezeti a lakosság száma így oszlott meg: katolikus 636, evangélikus 13, zsidó 16.

Az 1930-as adatok szerint ismét a szlovákok száma emelkedett (80). Mindezek az országhatárok változásával, a nyelvhatár közelségével, a betelepítésekkel is magyarázhatók. Az első köztársaságbeli belső telepítésekkel mára már többen is foglalkoztak. Simon Attila írja, hogy az Apátújfalu melletti Pálházára irányított 17 telepes család akkor jelentős kolóniának számított. (2009:123) A telepes birtok nagysága 116 hektárt tett ki. A Szatmári-Pajer féle kiadványban megtalálható a Kékkői járásban végrehajtott belső telepítések táblázata. Eszerint az Apátújfaluba betelepült szlovák családok száma 16, a személyeké pedig 69. Nekik 130 hektárnyi földterületet és három házat juttattak. (<http://www.mtaki.hu>) A puszta mára megszűnt. Betelepített lakosainak egy része Lukanényére vagy Apátújfaluba került, növelve az ottani szlovákok számát. Többen elköltöztek innen, néhányan asszimilálódtak a magyarságba. Olyan közlésekkel is találkoztunk, melyek szerint a Pálházára települt, illetve az itt földet vásárolók egy része magyar volt, s gyermekeiket is a lukanényei magyar iskolába jártatták. A visszacsatolást követően (1938-1945) Apátújfalu Nógrád megye Balassagyarmati járásához került. Az 1941-es népszámlálás szerint a településen összesen 723 személy élt: 716 magyar (99 %) és 6 szlovák (1 %). Az 1941-es egyházi Schematizmus vallásfelekezeti adataiból kiderül, hogy a községben 690-en katolikusnak, 8-an evangélikusnak, 10-en reformátusnak, 11-en pedig izraeliának vallották magukat.

A második világháború után Apátújfalu ismét Csehszlovákia része lett. A Kékkői, a Losonci, majd a Nagykürtösi járáshoz tartozott, s ma is része az utóbbinak. Azokról a keservekről – de-

portálások, kitelepítések, reszlovakizáció, szövetkezetesítés –, melyek az itteni népet is érintették, egy másik tanulmányban szólunk részletesebben. Mindezek és a belső betelepítések hatással voltak a falu nemzetiségi képének további módosulására. 1980-ban a 725 lakosból csupán 444 (61,24 %) vallotta magát magyarnak. Az ilyen arányú eltolódás és a homogenitás további erőteljes fellazulása tehát az egykori reszlovakizáció, a bevándorlás és a vegyes házasságok következménye is lehet.

1991-re a magyarok száma 498-ra (75,57 %) emelkedett. A községben van Csemadok-szervezet, működik a Magyar Közösség Pártja, magyar nyelvűek az istentiszteletek, de a magyar iskola már megszűnt. 2011-ben a településen 719 lakos élt: ebből 394 magyar, 252 szlovák nemzetiségű volt.

Újfalusi pincék és hétvégi házak

Irodalom

Apátújfalu 1950-2010

2010 – Falunaptár a Csemadok megalakulásának 60. évfordulója alkalmából. Apátújfalu

Bakács István

1971 – Hont vármegye Mohács előtt. Budapest

Balogh Sándor, főszerk.

1977 – Balassagyarmat története. Balassagyarmat

Belitzky János

1977 – Balassagyarmat története I-III. In.: Balogh, 1977:11-122.p.

Borovszky Samu, szerk.

1906 – Magyarország vármegyéi. (Hont megye). Budapest

Borsa Iván, szerk.

1990 – A Balassa család levéltára. Budapest

Csáky Károly

2000 – Apátújfalu. Látnivalók. Komárom

2002 – Jeles elődeink. Dunaszerdahely

2003 – A Dunától a Szitnyáig. Komárom, 2003.

2005 – „Ó, szép piros hajnal”. Tanulmányok, dolgozatok a szakrális néprajz köréből. Pozsony

2009 – Pribéltől Garamsallóig

2014 – Fejezetek a Lukanényei (Házasnényei) Egyházközség múltjából és jelenéből

Fényes Elek

1851 – Magyarország geographiai szótára. Pest

Györffy György

1987 – Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III. Budapest

Jekelfalussy József

1892 – A Magyar Korona országainak Helynévtára. Budapest

Palugyay Imre, ifj.

1855 – Magyarország legújabb leírása. Buda

Schematismus

1842 – Universalis Schematismus ecclesiasticus. Buda

1939 – Venerabilis cleri Archidioecesis Strigoniensis. Budapestini

1995 – Schematismus Bratislavsko-trnavskej arcidiecezy. Trnava

Simon Attila

2009 – Telepesek és telepés falvak Dél-Szlovákiában a két világháború között. Somorja

Vályi András

1796-1799 Magyarországának leírása I-III. Pest

Felvidéki Magyarok - elektronikus folyóirat - Kiadta a SZÖVETSÉG A KÖZÖS CÉLOKÉRT (SZAKC)

Felelős kiadó: POGÁNY ERZSÉBET, a SZAKC igazgatója / Kapcsolat: 815 57 Pozsony, Május 1. tér 10-12.

815 57 Bratislava, nám. 1. mája 10-12., e-mail: szovetseg@szakc.sk

Szerkesztette: SZÚCS DÁNIEL

2016/3.

A FOLYÓIRAT MEGJELENÉST A NEMZETI KULTURÁLIS ALAP TÁMOGATTA.

